

“SAVAŞ EKONOMİSİ VE EKONOMİK SAVAŞ” DİSİPLİNLERARASI VE STRATEJİK BİLİM ALANININ TÜRKİYE’DE BİR DERS OLARAK EĞİTİMİNİN VERİLMESİNİN GEREKLİLİĞİ*

Vusal SÜLEYMANLI**

Öz

21. yüzyıla gelindiğinde artık her şey gibi savaşlar da evrim geçirmiş ve yeni biçimler almıştır. Değişen savaş kavramı artık disiplinlerarası bir nitelik taşımaktadır. Ulusal güvenlik ve stratejik istihbarat açısından çok kritik bir öneme sahip olan savaşların ortaya çıkmasının başlıca nedenlerinden biri de ekonomik güç mücadeleleridir. Aynı zamanda başlamış veya olması muhtemel savaşlara hazırlık için ve savaşın kusursuzca yönetilmesi için sağlam ve yeterli bir ekonomik güce gereksinim vardır. Orduların veya diğer silahlı kuvvetlerin yürüttükleri savaşların organize edilmesi ve desteklenmesi için iyi bir “savaş ekonomisi”ne sahip olunması gerektiği gibi; her türlü ekonomik tehditlere, tehlikelere, yetersizliklere, belirsizliklere, baskı ve saldırılara karşı hazırlıklı olmak ve savunmanı sağlayabilmek için de “ekonomik savaş”ın yapılandırılması gerekiyor. Klasik askeri bilimin bir parçası olan “savaş ekonomisi” ile modern istihbarat biliminin bir parçası olan “ekonomik savaş” bu noktada birleşmektedir. Çünkü ikisinin de sonuç hedefi ülkenin ulusal güvenliğini sağlamak ve karşıya çıkabilecek her türlü stratejik belirsizlikler ile tehlikeleri engellemek ve önlemektir. Bu nedenle, savaş kavramının iki anadali olan “savaş ekonomisi” ile “ekonomik savaş” birbirleriyle karşılıklı sık ilişkidir veya daha doğrusu birbirlerini bir kısır döngü içinde takip etmektedirler.

Günümüzde, Türkiye Cumhuriyeti’nin hem sivil okullarında, hem de askeri okullarında ekonomi ve savaş kavramları ile dolaylı ve dolaysız ilişkili olan birçok alanın eğitimi verilmektedir. İlginç ve sorunsal olan konu ise, ister devlet için isterse de özel sektör için stratejik bir alan olan “Savaş Ekonomisi ve Ekonomik Savaş” disiplinlerarası bilim dalının, ders olarak öğretim programlarına konulmamasıdır.

* Yüksek Lisans Tezinden Türetilmiştir, “Ulusal Güvenlik ve Stratejik İstihbarat Açısından ‘Savaş Ekonomisi ve Ekonomik Savaş’ın Önemi ve Özellikleri”, Yazar: Vusal Suleymanlı, Danışmanlar: Dr. Öğr. Üyesi Filiz Katman ve Prof. Dr. Mehmet Ulvi Saran, T.C. İstanbul Aydın Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 29.01.2019.

** İstanbul Aydın Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler ve İstihbarat İncelemeleri Tezli Yüksek Lisans Programı.

Bu çalışmada, “Savaş Ekonomisi ve Ekonomik Savaş” disiplinlerarası bilim alanını teorik olarak ele alınmakta ve incelemektedir. Varılan sonuç doğrultusunda bu alanın askeri ve sivil okullarda ders olarak okutulmasının önemine değinilmekte ve önerilerde bulunmaktadır.

Anahtar kelimeler: Savaş, Ekonomi, Savaş Ekonomisi, Ekonomik Savaş, Eğitim, Öğretim.

**“War Economy And Economic War”
The Necessity Of The Education Of Interdisciplinary And Strategic
Science As A Course In Turkey**

Abstract

Wars, like everything else, have evolved and have taken on new forms with the advent of the 21st century. The concept of changing wars is now of an interdisciplinary nature. One of the main reasons for the emergence of wars, which have critical importance in terms of national security and strategic intelligence, is economic power struggles. At the same time, there is a need for a sound and sufficient economic power in order to take preparations for already commenced or possible wars and to manage the war perfectly. Just as it is necessary to possess a great “war economy” to organize and support the wars executed by the armies or other armed forces, the “economic warfare” must be structured in order to be prepared for all kinds of economic threats, dangers, ineffectiveness, uncertainties, oppressions and attacks, and to maintain defense. “War economy”, a part of classical military science and “economic war”, a part of modern intelligence science, come together at this point. Because both of their ultimate aims are to ensure national security and to obstruct as well as to prevent any strategic uncertainties and threats that may arise. For this reason, the “war economy” and the “economic war”, which are the two main branches of the concept of war, are often associated with one another, or, more precisely, follow each other in a vicious circle.

Today, the economy and the war concepts in both civil and military schools of the Republic of Turkey are taught in a variety of sectors directly and indirectly. The interesting and problematic issue is that “war economy and economic war”, which is a strategic area for the government or the private sector, are not included in the curriculum of interdisciplinary science.

In this study, the “war economy and economic war” are discussed and examined in the field of interdisciplinary science. As a result, the importance of teaching this field as a course in military and civil schools is mentioned and suggestions are given.

Keywords: War, Economy, War Economy, Economic War, Education, Teaching.

Giriş

Günümüzde, Dünyada “Ekonomi” biliminin birçok dalında araştırmalar yapılmakta veya dersler okutulmaktadır. Gün geçtikçe yeni bilgiler ve yeni gereksinimler ortaya çıkmaktadır. Bu yüzden bilim alanları da çeşitli dallara bölünmüştür. Her bir bilim alanı gibi “Ekonomi”nin de tamamında uzmanlaşmak veya tamamını kusursuz öğrenmek / öğretmek artık olanaksızdır. Bunun için, günümüzde her bilimde olduğu gibi ekonomi bilimi de dallara bölünerek araştırılmakta ve öğrenilmektedir. Ancak bu defa da ortaya başka bir olgu çıkmaktadır: “disiplinlerarası nitelik”. Çünkü dallara ayrılan sadece bir bilim değildir; tüm bilimler ayrı ayrı

dallara bölünmüşlerdir ki, bu da onların başka bilim dalları ile ortak yönlerini ortaya çıkarıyor ve hem de işbirliğini zaruri kılıyor. Çalışmanın konusuna dikkatlice bakıldığında görülmektedir ki, “*Savaş Ekonomisi ve Ekonomik Savaş*” ilk algılamada olduğu gibi sadece “*Ekonomi*” biliminin bir parçası değil, çok karma-karışık ve disiplinlerarası bir özel bilim dalıdır. Öyle bir disiplinlerarası alandır ki, burada genel olarak bazen “*Ekonomi*” söz konusu olsa bile, “*Ekonomi*” ikinci plana düşmekte, “*Savaş*” ve onunla ilgili alanlar öncelik kazanmaktadır. Bazen ise tamamen tersi durum ortaya çıkmaktadır. Bazen, “*Ekonomi*” hedefe giden yolda amaç değil, bir araç olmakta; bazen ise “*Savaş*” ve ilgili dallar hedefe giden yolda amaç değil, araç olmaktadır. Böylece, türünden asılı olmayarak tüm savaşların ve ekonominin yönetilmesi, yönlendirilmesi ve düzenlenmesi yapılmaktadır.

“*Savaş Ekonomisi ve Ekonomik Savaş*” alanına giren tüm bilim dalları ister teorik alanda, isterse de gerçek uygulamalı hayatta da birbirlerini bir karma-karışık ve “*kısır döngüsü*” halinde takip etmektedirler.

Klasik askerî bilimin bir parçası olan “*Savaş Ekonomisi*” ile modern istihbarat biliminin bir parçası olan “*Ekonomik Savaş*” araştırıldığında, incelendiğinde birbirleri ile birçok ortak ve farklı yönlerinin olduğu görülmektedir. Ancak bu iki dalın daha iyi anlaşılabilmesi için aynı anda ele alınması ve bir düzlem içinde değerlendirilmesi gerekmektedir. Ve bu değerlendirilme kapsamında asla ve asla “*Savaş*” olgusu ve “*Savaş*” alanı ikinci planda kalmamalı, “*Savaş*” olgusu ve alanı çerçevesinde araştırma ve inceleme yapılmalıdır. Ayrıca, araştırmada “*Savaş*” kavramı da sadece “*Saldırı*”, “*Çatışma*”, “*Yıldırma*”, “*Yıpratma*” ve diğer benzeri anlamlarla kısıtlanmamış ve geniş anlamı ile verilerek “*Savunma*”, “*Korunma*”, “*Önlem*”, “*Güvenlik*” gibi birçok anlamlar da kapsamına alınmıştır.

“*Savaş Ekonomisi ve Ekonomik Savaş*” birçok farklı alanları da kapsamaktadır ki, bu farklılıklar veya özellikler aynı zamanda “*Savaş Ekonomisi*” ile “*Ekonomik Savaş*” karmakarışık bir duruma getirmekte ve birbiri ile karşılıklı ilişkiye veya daha doğrusu kısır döngüsüne sokmaktadır. Bu karışıklık ise, onları ayrı ayrı ele alıp incelemekten, bölümlerini yüzeysel olarak da olsa belirlemekten ve ortak ve farklı yanlarını ortaya çıkarmak yolu ile giderilebilir ki, çalışmanın birincil amacı da buna yönelmiştir.

Bu araştırma yazısının yazımındaki ana amacımız, adı geçen stratejik disiplinlerarası bilim alanının niceliğini ve niteliğini göz önünde bulundurarak, kapsam alanını, önemini ve gerekliliğini genel ve sınırlı çerçevede anlatarak, bu bilim dalının Mareşal Gazi Mustafa Kemal Atatürk’ün eseri ve her zaman Türk Dünyası’nın, İslam Coğrafyası’nın ve tüm İnsanlık Alemi’nin umut ışığı olan Türkiye Cumhuriyeti Devleti’nin sivil ve askerî okullarında ders programına salınarak profesyonel olarak eğitiminin verilmesinin sağlanmasını teşvik etmek ve aynı zamanda bu yönde bilimsel önerisini yapmaktır.

1. Genel Temel Kavramlar

1.1. Eğitim ve Öğretim

“*Eğitim*”, önceden saptanmış amaçlara göre insanların düşünce, hâl ve hareketlerinde belli gelişmeler sağlamayı amaçlayan planlı etkiler dizgesi veya

belli bir konuda, bir bilgi ya da bilim dalında insanları yetiştirme ve onları bu alanda bilinçli bir şekilde geliştirme olarak tanımlayabiliriz.¹

Diğer taraftan baktığımızda ise “Eğitim”, bireyin yaşadığı ve faaliyette bulunduğu toplumda yeteneğini, tutumlarını ve pozitif değerdeki diğer düşünce, hâl ve davranışlarını etkileyen ve aynı zamanda geliştirdiği süreçler bütünüdür. Başka bir deyişle, kişiliğin gelişmesine yardım ederek onu yetişkin yaşama hazırlayan, aynı zamanda ilgili ve yararlı tüm bilgi, beceri ve davranışlar elde etmesine fayda sağlayan bir süreçtir.²

“Öğretim” ise, herhangi bir disiplinle ilgili araç ve gereçleri, kuram ve kavramları, pratik bilgileri, prensip ve içerikleri, materyal ve amaçlar gibi bütün öğeleri kapsamaktadır. “Öğretim” ta geçmiş zamanlardan günümüze kadar eğitim alanının en önemli parçası olmuştur ve onun özel bir boyutunu oluşturmaktadır. Kısaca bir eğitim kurumunda önceden belirlenmiş bir yol izlenerek ve bilimsel yöntem kullanılarak düzenlenen bir eğitim uygulaması dâhilinde planlı, disiplinli, amaçlı ve denetimli olarak icra edilen tüm eylemlere “Öğretim” denilmektedir.³

1.2. Eğitim-Öğretim ve Araştırmada Disiplinlerarası Yaklaşım

Belirli bir konu alanı etrafında yapılan eğitim-öğretim veya araştırma “disipliner” olarak, geleneksel konu alanlarının belirli birtakım kavramlar çerçevesinde anlamlı bir biçimde birleştirilerek sunulması veya araştırılması ise “disiplinlerarası” eğitim-öğretim ve araştırma olarak karşımıza çıkmaktadır. Disiplinlerarası araştırmalarda ve eğitim-öğretimde belirli bir kavram, konu veya sorun temel sayılarak, buna farklı yönlerden ışık tutabilecek bilgiler ilgili alanlardan alınarak bütünleştiriliyor. Burada en esas amaç, dersin veya araştırmanın konusunu oluşturan kavramın irdelenmesi olmakla birlikte, bu sürece katkısı olan farklı konu alanlarının kavramla ilgili olan bilgilerinin de öğrenilmesi meselesidir. Özellikle günümüz dünyasındaki gelişmeleri göz önünde bulundurursak, geleneksel disiplinlerin dar kapsamları içerisinde yeni gelişen alanları araştırmak, incelemek ve öğrenmek olanaksızdır. Disiplinlerarası araştırma ve eğitim-öğretim, değişen ve gelişen bilgi alanlarının doğal bir sonucu olarak ortaya çıkmaktadır.⁴

Aşağıda verilmiş olan tablodaki bilgilerden de görüldüğü gibi geleneksel veya disiplinler araştırma ve eğitim-öğretim ile disiplinlerarası araştırma ve eğitim-öğretim arasında birçok farklılıklar mevcuttur. Bu bilgiler hem disiplinlerarası araştırmanın önemini belirtmekte, hem de daha net anlaşılmasına yardımcı olmaktadır.⁵

¹ Türk Dil Kurumu (TDK), “Büyük Türkçe Sözlük: Eğitim Terimleri Sözlüğü”, www.tdk.gov.tr, Erişim tarihi: 12.05.2016.

² M. Tezcan, *Eğitim Sosyolojisi*, Dördüncü Baskı, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları No: 150, Ankara 1985, s. 4.

³ F. Güneş, *Öğretim İlke ve Yöntemleri*, Pegem Akademi Yayınları, Ankara 2014, s. 2.

⁴ A. Yıldırım, “Disiplinlerarası Öğretim Kavramı ve Programlar Açısından Doğurduğu Sonuçlar”, *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, No: 12, Ankara 1996, s. 89-90.

⁵ C. C. Aktan, “Geleneksel Uzmanlaşmaya Dayalı Eğitim ve Araştırmaya Karşı Disiplinlerarası Eğitim ve Araştırma Tablosu”, *Değişim Çağında Yüksek Öğretim, Yüksek Öğretimde Değişim: Global Trendler ve Yeni Paradigmalar*, Ed. C. C. Aktan, İzmir Yaşar Üniversitesi Yayınları, İzmir 2007, s. 28, <http://www.canaktan.org/egitim/global-trendler/aktan-trendler.pdf>, Erişim tarihi: 09.02.2019.

Tablo 1: Geleneksel Uzmanlaşmaya Dayalı Eğitim ve Araştırmaya Karşı Disiplinlerarası Eğitim ve Araştırma

Karşılaştırma Kriteri	Geleneksel Uzmanlaşmaya Dayalı Eğitim ve Araştırma (Akademik Taylorizm)	Disiplinlerarası Eğitim ve Araştırma
Kapsam	Tekil bir disiplin eğitim ve araştırma yapılır.	Birden çok disiplinden yararlanılarak eğitim ve araştırma yapılır. Bilginin parçalanması ve bölümlere ayrılması söz konusudur.
Uzmanlaşma / Derinleşme	Tekil bir disiplin üzerinde uzmanlaşma ve derinleşme sözkonusudur.	Tek bir disiplin üzerinde uzmanlaşmanın yararlı olmadığı düşünülür. Herhangi bir konu veya sorunun analizi yapılırken farklı disiplinlerden yararlanılmasının çok daha yararlı olacağına inanılır.
Metodoloji / Analiz Yöntemi	Eğitim ve araştırma mikro analiz ve indirgemeci yaklaşım hâkimdir.	Eğitim ve araştırmada makro analiz ve kapsayıcı yaklaşım hâkimdir.
Yenilik / Yaratıcılık	Bir disiplinle ortaya çıkarılacak yenilik ve yaratıcılığın dışsallık etkilerinin güçlü olduğuna ve diğer disiplinlerin bu dışsal faydalardan yeterince yarar sağlayacağına inanılır.	Disiplinlerarası yaklaşımın yenilik ve yaratıcılık yönünden çok daha başarılı sonuçlar ortaya çıkaracağına inanç söz konusudur.
Problem Çözme	Problem, tekil bir disiplin etrafında analiz edilir ve çözümler aranır.	Problem, disiplinlerarası yaklaşımda olduğu gibi birden fazla disiplin etrafında analiz edilir ve çözümler üretilir. Ya da çok-disiplinli yaklaşımda olduğu gibi, farklı disiplinlerde çalışan uzmanlar aynı ekip içerisinde bir araya gelir ve çözümler bulmaya çalışır.
Sinerji	Başka disiplinlerle bütünleşme sağlanamadığından sinerji düzeyi düşüktür.	Değişik disiplinlerin bütünleşmesi ile yüksek bir sinerji sağlanır. Ayrıca çok-disiplinli yaklaşımda olduğu gibi "ekip çalışması" anlayışı benimsendiğinden elde edilecek sinerjiler daha fazladır.

Kaynak: Prof. Dr. Coşkun Can Aktan, *Değişim Çağında Yüksek Öğretim*, S. 28, *Yüksek Öğretimde Değişim: Global Trendler ve Yeni Paradigmalar*, İzmir Yaşar Üniversitesi Yayınları, İzmir 2007, <http://www.canaktan.org/egitim/global-trendle/aktan-trendler.pdf>, Erişim tarihi: 09.02.2019.

1.3. Ekonomi

Öncelikle, ilk dönemler “*Politik İktisat*” adı ile bilinen bilim dalı sonradan sadece olarak “*Ekonomi*” veya “*İktisat*” olarak adlandırılmaya başlanılmıştır. “*Ekonomi*”, bir bilim kimliği ile ortaya çıkmış olduğunu gördüğümüz “*Sosyoloji*”nin bağımsız bir branşıdır. Bu nedenden dolayı “*Ekonomi*”, her şeyden önce bir “*Sosyal Bilim*”dir.⁶ Ekonomi biliminin kurucusu olarak bilinen Adam Smith’e göre, ekonomi servet bilimidir. Servet temini amacı ile yapılan bütün çalışmalar ekonomi biliminin ilgi alanı içine girmektedir.⁷

Genel olarak bir tanım verilirse, insanoğlunun sınırsız istek ve gereksinimlerinin sınırlı veya kıt olan kaynaklar ile en iyi ve dengeli biçimde nasıl giderilebileceğini inceleyen ve bu yöndeki sorunları araştırarak çözüm üreten bir bilim dalıdır. Ekonomi biliminin konusunu, çeşitli mal ve hizmetlerin nasıl üretildiğinin ve bunların ihtiyaç sahipleri arasında ne biçimde değiştirilip üretim faktörlerine düşen payın ne yolda bölündüğünün açıklanışıdır, biçiminde tarif etmek mümkündür.⁸

Adam Smith’den bu yana iktisat üzerine birçok tanımlamalar yapılmıştır. Özellikle “*İktisat*” biliminin gelişiminde Adam Smith’in, Karl Marks’ın ve John Maynard Keynes’in önemli rolü olmuştur. Genel bir deyişle iktisat, insanoğlunun, toplumun politik realitesi, karar verme mekanizmaları ve toplumsal gelenekleri veri iken; sınırsız olan istek ve arzularımızı, kıt veya kısıtlı kaynaklarla nasıl koordine edeceğini inceleyen bir toplumsal bilim olarak tanımlanmaktadır.⁹

1.4. Savaş

“*Savaş*”, devletler arasında her türlü silahlı çatışmalara veya gruplar, ülkeler arasında kanlı bir çatışmaya dönüşmeyen her türlü mücadeleye verilen genel bir isim olarak tanımlayabiliriz. Bu durum, ülkeler arasındaki karşılıklı münasebetler bütününde olduğu kadar, onların diğer ülkelerle münasebetlerinde de hususi kuralların uygulanmasını gerektirir. Uluslararası ortak yasalar doğrultusunda her savaş önceden gerekçesi açıklanan bir bildiri, savaş ultimatomu veya ilanı ile başlar ve çarpışmaları nihayete erdiren bir ateşkesle ve prensip olarak da savaşı nihayete erdiren bir uluslararası antlaşmayla biter. Tüm bunlarla birlikte bir de soğuk savaş vardır ki, bu da iki hasım devlet arasındaki düşmanlıktan kaynaklanan, silahlı çarpışmaya ve çatışmaya varmaksızın uzun süre süren uluslararası gerginlik olarak tanımlanmaktadır.¹⁰

⁶ E. Özelmas, *İktisada Giriş*, Marmara Üniversitesi Yayınları, No: 407, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Yayınları, No: 358, İstanbul 1984, s. 16.

⁷ O. Oğuz, *İktisada Giriş: Temel Kavramlar ve Prensipler*, Marmara Üniversitesi Yayınları, No: 513, İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Yayınları, No: 390, İstanbul 1992, s. 3.

⁸ Oğuz, *a.g.e.*, s. 5.

⁹ M. Özer, “1. Ünite”, *İktisada Giriş-I*, Ed. Mustafa Özer ve Ahmet Tiryaki, Anadolu Üniversitesi Yayınları, No: 2615, Açıköğretim Fakültesi Yayınları, No: 1583, Eskişehir 2012, s. 3.

¹⁰ “Savaş”, *Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi*, 20. Cilt, Milliyet Gazetesi Yayınları, İstanbul, s. 10228.

En yalın anlatımıyla savaş toplu halde organize edilmiş bir şiddettir. Dünyanın her yerinde ve tarihin her sayfasında var olmuş, eğer iklim ve benzeri doğa felaketleri nedeniyle biyolojik hayat olağanüstü bir yıkıma ve kıyıma uğramazsa; savaş halen bile en ciddi toplumsal sorun olarak önümüzde durmaktadır. Bu toplumsal sorun yıkım, kıyım ve benzeri olumsuz eylemler için olağanüstü kaynaklar yutmaktadır. O derecede ki, savaş için sarf edilen kaynaklar ve kullanılan araçlar dünya insanlığının önündeki tüm sorunlarının neredeyse hepsini çözebilecek boyutlardadır. Tüm bunlarla beraber savaş, aynı zamanda çok karmakarışık kültürel boyutları var olan bir çıkmazdır ve gelecek zamanda bile insanlık aleminin bu sorunu aşıp aşamayacağı veya bu konuda ne türlü kalıcı çözümler üretebileceği bilinmemektedir. Zaten bu yönde önceden herhangi bir öngöründe bulunmak neredeyse olanaksızdır. Ne var ki görünür gelecekte, savaş olgusunun özü değişmez iken, başka başka biçimlerde ortaya çıkacağı da anlaşılmaktadır.¹¹

Tüm bunlarla birlikte görünürde kanlı çarpışmalara varmayan, ancak olağanüstü felaketlere ve kalıcı zararlara bile neden olabilen çok kapsamlı ve çok dallı özel mücadele biçimlerini de göz ardı etmemek gerekmektedir. Bu da savaşın diğer “görünmeyen yüzü” olarak tanımlanabilir.

Tarih boyunca savaş, teknolojiye ve toplumda ortaya çıkan gelişmelere bağlı olarak sürekli değişime uğramaktadır ve tabii ki buna göre de tanımı da değişmektedir. Zaten herhangi bir dönemde yapılmış savaş değerlendirmeye alındığında diğer dönemlerde yapılmış savaşların tanımları ile uyummadığı da ortaya çıkmaktadır.¹²

2. Savaş ve Ekonomi İlişkisi

“Savaş Ekonomisi” ve “Ekonomik Savaş” alanının anlaşılabilmesi ve değerlendirilebilmesi için her şeyden önce “Savaş” kavramı ve kuramları ayrıntılı bir biçimde araştırılmalı ve incelenmelidir. Çünkü savaş aslında bir madalyon gibidir. Bakış açısı farklılıkları olmakla birlikte çoğu zaman sadece bir tarafı görülmektedir. Oysaki “Savaş” bir bütün olarak ele alınması gereken ve ayrıntılı incelenmesi gereken bir olay ve kavramdır. “Savaş” sadece görülen veya algılanan “Sıcak Savaşlar” veya meydan ve cephe muharebelerinden ibaret olmayıp; genel ekonomik sisteme darbe vurulması, bağımlılık yaratılması, zayıflatılması ve yok edilmesi, siyasi yapı sisteminin bozguna uğratılması ve yönetsel düzenin sekteye uğratılması, toplumsal genel sağlığın tehdit edilmesi veya tehlikeye düşürülmesi, eğitim ve öğretim sisteminin yozlaştırılması, sosyo-kültürel gelenek ve görenekler ile ahlaki değerlerin asimile edilmesi, yok edilmesi veya sömürülmesi vs. gibi birçok işlevleri ve eylemleri kapsayan çok yapı bir alandır. Bu yüzden “Savaş” a genel ve tam olarak bir tanım da verilememektedir. Günümüze kadar olmuş ve günümüzde halen devam etmekte olan savaşlar göz önünde bulundurulduğunda işlevleri, yapıları, içerikleri ve kapsamaları itibarıyla tanımlarının da değiştiğini görmekteyiz.

¹¹ M. T. Akad, *Modern Savaşın Temel Kavramları*, Kitap Yayınevi, İstanbul 2011, s. 9.

¹² H. Yalçınkaya, *Savaş: Uluslararası İlişkilerde Güç Kullanımı*, İmge Kitabevi, Ankara 2008, s. 31.

Her ülke var olma ve yaşamını sürdürmek için birçok alanlarda yoğun çaba göstermelidir ki, bunların da başında ekonomi gelmektedir. Devletin ve o devlete bağlı her şeyin temelidir “Ekonomi”. Mareşal Gazi Mustafa Kemal Atatürk’ün sözleri ile ifade edersek: “Siyasal, askeri zaferler ne kadar büyük olursa olsunlar, ekonomik zaferlerle taçlandırılmazlarsa meydana gelen zaferler devamlı olamaz, az zamanda söner.”¹³ Bu nedendir ki, her bir devlet ilk önce ülkenin genel ekonomik durumunu düzenlemeli ve ekonomik istikrarı sağlamalıdır. Genel ekonomik durumun iyi olması ile birlikte her bir kurum gibi tabii olarak devletin askeri ve güvenlik kurumları da kalkınacak ve gelişecektir. İstihbarat Generali Haydar Aliyev’in söylediği gibi: “Ekonomisi güçlü olan devlet her şeye kadirdir.”¹⁴

Her bir savaşın kesinlikle bir ekonomik tarafı vardır; ekonomik yönden yoksun bir savaş kesinlikle düşünülemez. Aynı zamanda her bir ekonominin de bir savaş yönü vardır. İster ekonomik rekabet, ister ekonomik güç mücadelesi, ister ekonomik direniş, ister de başka biçimlerde de olsa kesinlikle bir savaş söz konusudur. Bu “Barış Dönemi” savaşının her ne kadar “insanlık prensipleri” ışığında yapıldığı gözükse de “kıt olan dünya kaynaklarını” ve “insanoğlunun sınırsız arzu ve isteklerini” dikkate alırsak ne kadar keskin bir savaşın olduğu gerçeği de ortaya çıkmaktadır. Her şeyden önce güç elde etmenin ve onu elde tutmanın en önemli yanı ve dayanağı ekonomik alt yapının kurulması, geliştirilmesi veya kaynak desteğinin sağlanması ile mümkün olmaktadır. Ayrıca, güç elde eden taraf kesinlikle diğer taraftan bir adım öndedir. Bu “kıt olan dünya kaynaklarının” veya “adil bir biçimde paylaşılması gereken kaynakların” düzensiz bir şekilde dağıtılması ve dolayısıyla karşı tarafın etkisizleştirilerek bağımlı hale getirilmesi veya yok edilmesi demektir. Bu nedenlerle hem “Sıcak Savaşları Dönemi” dikkate alarak “Savaş Ekonomisi”nin düzenlenmesi hem de “Barış Dönemi” dikkate alınarak “Ekonomik Savaş” a hazırlanılması gerekmektedir. Diğer taraftan belirtmiş olduğumuz “Sıcak Savaş Dönemi” ve “Barış Dönemi” kavramları da görecektir. Çünkü “Ekonomik Savaş” kapsamına giren düşünce ve eylemler hem “Barış Dönemi”nde hem de “Sıcak Savaş Dönemi”nde yapıldığı gibi, “Savaş Ekonomisi” kapsamına giren düşünce ve eylemler de hem “Sıcak Savaş Dönemi”nde hem savaş anı hem de savaş öncesi ve savaş sonrası dönemlerde yani “Barış Dönemi”nde de yapılmaktadır. İşte bu noktada “Savaş Ekonomisi” ve “Ekonomik Savaş” birbirleri ile daha sık ilişkiye girmekte ve birbirlerini bir kısır döngü içinde takip etmektedirler.

Dünyada insanoğlunun ve hatta diğer tüm canlı âlemin yaşam doğasına baktığımızda görmekteyiz ki, tüm önemli olayların nedeni neredeyse ekonomiktir. Bu durum dünyanın varoluş teorileri de irdelenirse daha iyi anlaşılır. Teolojik görüş açısından bakılırsa; Adem ile Havva her şeye sahiplerken nefislerine yenilerek - ki bu ekonomi biliminde “insanoğlunun sınırsız istek ve arzuları” olarak tanımlanmaktadır - Tanrı’nın buyruğuna karşı çıkması

¹³ M. K. Atatürk, *Atatürk’ün Söylev ve Demeçleri I- III*, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara 2006, s. 297.

¹⁴ H. Öliyev, “İqtisadiyyat Haqqında”, http://files.preslib.az/projects/toplu/umummilli_lider.pdf, Erişim tarihi: 03.05.2018.

ve yasak meyve olan elmayı yemesinde ve daha sonraki olaylarda da ekonomik nedenler görülmektedir. Materyalist görüş açısından bakılırsa; dünya ilk var olduğu günden itibaren köpüklü baloncuklardan en büyüğü küçüklerini yemekte / yutmakta ve daha da büyümektedir ve daha sonrasında ise yeneden birkaç yere parçalanarak bölünmektedir / üremektedir. Diğer taraftan, “ekosistem”e; “gıda zinciri ve ekolojik piramid”e bakıldığında görülmektedir ki, her bir canlı varlık hayatta kalmak ve neslini devam ettirmek için başka bir canlı varlığı kullanmakta veya yok etmektedir. Bu nedenle her bir canlı varlık hayatta kalmak amacıyla kesinlikle bir savaş vermektedir. Hatta çoğu zaman ise gereksinimlerinden daha fazlasına da sahiplenmek niyetiyle harekete geçmektedir. Bu savaş dünya yarandığı andan günümüze kadar farklı farklı biçimlerde ve farklı farklı orantılarla ortaya çıkmış ve sürekliliğini korumuştur. Nasıl ki fizik biliminden öğrendiğimiz gibi; “enerji tabiatta yok olmuyorsa; bir şekilden başka bir şeyle dönüşüyorsa”, savaş da dünya durdukça ve özellikle “insanoğlu” var oldukça biçim değiştirerek devam edecektir. En eski zamanlardan itibaren hep var olan “Savaş Ekonomisi” ve “Ekonomik Savaş” alanları günümüz dünyasının değişen ve gelişen koşulları dolayısıyla daha da önem kazanmış ve daha düzenli bir yapıya bürünmüştür. Özellikle, 21. yüzyıla gelindiğinde devletler ve topluluklar artık “ordu savaşları”, “silahlı kuvvetler savaşı” veya “sıcak savaş” gibi kavram ve yöntemlerden ziyade “İstihbarat” ile daha doğrusu “İstihbarat Taktik, Strateji ve Operasyonları” ile ilişkili olan “soğuk savaşlar”, “vekâlet savaşları”, “hibrit savaşlar”, “gayri-nizami savaşlar” “asimetrik savaşlar” gibi savaş kavramları ve yöntemleri üzerine yoğunlaşmıştır. Bu savaş biçimleri de terör ve organize suç örgütlerinin yoğun kullanımıyla veya örgütlenmesi ile gerçekleşmektedir. Tüm bu nedenlerle “Barış” kavramı kesinlikle görece bir kavram olarak ele alınmaktadır.

Savaş veya askeri güç ile ekonominin birbirinden ayrıldığı tarih boyunca görülmemiştir. Bunları birbirinden ayırmak, ancak, olsa olsa ilkel toplumlarda mümkündür. Özellikle, eski dönemlerin Merkantilizm veya totaliter devlet anlayışı olduğu zamanlarda, devletin gücü erişilecek tek son idi. Buna göre, Merkantilist anlayışın en belirgin amacının savaş gücünü ve askeri potansiyeli artırmak ve geliştirmek olduğu özellikle belirtmek gerekiyor. Bundan dolayı bu ekonomik sistemin uygulanması sırasında ithalat ve ihracat çok sıkı bir biçimde denetlenmekte, değerli ve stratejik maddeler stoklanarak saklanmakta. Kara ordusu ve deniz kuvvetlerine ait tüm mallar prim sistemiyle üretilmekte, balıkçılık ve gemicilik bir deniz gücü kaynağı olarak teşvik edilmekte, ülkenin zenginliğine ve kendi kendisine yeterliliği sağlamak için ek koloniler oluşturulmakta ve bunların denetlenerek korunması yapılmakta, asker sayısının çoğaltılması için evlilik ve nüfus artışı teşvik edilmekteydi. Bu gibi önlemler, bir ulusun birlik, beraberlik ve gücünü artırmasına katkı sağlamak amacıyla yapılmaktaydı. Merkantilizmin en şiddetli eleştirisini Adam Smith yapmış ve “Ulusların Zenginliği” kitabını yazarak bilimsel klasik iktisat anlayışının temelini atarak, Liberalizm veya Kapitalizm akımını başlatmıştır.¹⁵

¹⁵ O. Pamukoğlu, *Strateji: Yenecek ve Kazanacaksn*, İnkılap Yayınları, İstanbul 2016, s. 417-419.

Liberalizm veya kapitalizm akımına karşı bir tepki olarak Karl Marx tarafından yazılan “*Das Kapital*” kitabı Sosyalizm veya Komünizm akımını sistemleştirmiştir. Savaş ve ekonomi ilişkisini açık ve net bir biçimde ortaya koyan bu yazar ve akımlara paralel olarak başka akımlar da ortaya çıkmıştır ve her biri ordu, savaş ekonomisi, askeri insangücü, savaş gibi konuları farklı açılardan ele almıştır. Ekonomide diğer sistemlerin de mevcutluğu bulunmakla birlikte, bu iki ana akım - Kapitalizm ve Komünizm daha belirgin bir nitelik taşımış ve yaygın olarak uygulanmıştır. Bu iki sistemin ortasında olan ve bu iki sistemin olumsuzluklarını arındırarak uygulayan veya bu iki sisteme uyum sağlayan ekonomik sistem ise, “*Karma Ekonomi Sistemi*” olarak ortaya çıkmıştır. Kapitalizmi sistematik olarak uygulayan ilk ülke İngiltere, Komünizmi sistematik olarak uygulayan ilk ülke SSCB ve “*Karma Ekonomi*”ni Sistematik olarak uygulayan ilk ülke ise Türkiye Cumhuriyeti olmuştur. 1920’li yıllardan başlayarak, özellikle 1930’lu yılların başlarında - Atatürk döneminde bilimsel ve sistematik biçimde uygulandığı için “*Karma Ekonomi Sistemi*”ne, ekonomik literatürde “*Kemalist Ekonomi Modeli*” de denilmektedir. Diğer taraftan bu ekonomik model; daha sade ve ilkel biçimde olsa da kadim dönemlerden “*Türk Töresi*” gereğince “*Eski Türkler*”in veya daha geniş deyimle “*Türk Milleti*”nin uygulamış olduğu bir ekonomik yapının daha da geliştirilerek bir sosyo-ekonomik sistem haline getirilmesinin adıdır. Bu model, her ne kadar Kadim Türk Töresi’nin kural ve gelenek-göreneklerini içinde barındırsa da ve diğer bilimsel ekonomik sistemlerle benzer tarafları bulursa da, “*Kemalist Ekonomi Modeli*” bir yeni ekonomik ekoldür. Ancak, 1930’lu yılların sonlarında Keynes tarafından “*Karma Ekonomik Sistem*” daha da geliştirilmiş, bilimselleştirilmiş ve özellikle daha esnek bir duruma getirilmiştir. Buna göre, bilimsel çevrelerde bazı tartışmalar ve eleştiriler olsa da veya tam olarak kabul edilmese de “*Karma Ekonomi Sistemi*” günümüzde daha çok “*Keynesyen Ekonomi*” olarak bilinmekte veya öyle algılanmaktadır. Bu üç ekonomik sisteme benzeyen, birçok ortak ve farklı yönleri bulunan, ancak daha sert ve baskıcı ekonomi politikaları uygulayan, etnik bir kimlik üzerinde yoğunlaşan ve sadece belli bir etnik topluluğa çıkar sağlamayı amaçlayan, militarist bir yapıya sahip ve etnik kolektivism yaklaşımı benimseyen ekonomik sistem ise “*Faşist Ekonomi*” olarak ortaya çıkmıştır ki, bu sistem ilk defa İtalya’da uygulanmıştır. Yukarıda saymış olduğumuz bu başlıca ekonomik sistemlerde savaş, savaş gücü, askeri güç, savaş ekonomisi gibi konular doğal olarak farklılık içermektedir. Günümüz dünyasının gelişen ve değişen koşullarında ise savaş veya askeri güç ile ekonomi arasındaki bu ilişkiler de hızla değişerek ve gelişerek devam etmektedir.

3. Savaş Ekonomisi

“*Savaş Ekonomisi*”nin birincil işlevi ve görevi toplumun ve ulusal güvenliğinin barış zamanındaki gereksinimlerini sağlamanın yanı sıra, ekonomik seferberliği organize etmektir. Kaynakların çoğaltılması, üretim sektörlerinin geliştirilmesi, üretim cins ve miktarlarının değiştirilmesi, istihdam hizmetlerinin düzenlenmesi ve ulaştırma sistemlerinin genişletilmesi gibi talepler de buna

dâhildir. Diğer taraftan savaşın hızı, bu ek taleplerin karşılanması sürecini eski savaşlara kıyasla yıllardan günlere indirmiştir. Bu anlayışa göre, yalnızca barış durumuna ve barış durumunun kesiksiz ve sınırsız biçimde sürmesi varsayımına dayanarak çalışan bir ekonominin düşünülmesi mümkün değildir. Tüm girişimlerini ve hareketlerini ileride olabilecek veya beklenen savaşa göre düzenleyen barış ekonomisi, savaş ekonomisinin sağlıklı bir biçimidir. Bu iki ekonomi arasındaki ilişkileri en iyi ve ideal biçimde düzenleyen devletler, birinden diğerine geçişte, hareket durumundaki bir motorlu arabanın vites değiştirmesinin rahatlığı içerisinde olurlar. Gerekli düzenlemeleri ve ayarlamaları düşünmemiş ve yapmamış olan devletler, önce ekonomik kaosun ve sonrasında ise ulusal kaosun içine düşebilirler.¹⁶

“*Savaş Ekonomisi*”; bir devletin askerî veya savunma ihtiyaçlarını sağlayan üretim kompleksinin belirli bir parçası ve devlet ekonomisinin özel bir türüdür. Buna, askerî ihtiyaçlar doğrultusunda tahsis edilen maddi ve teknik destek, emek gücü ve mali kaynakların yanı sıra, devletin askerî teşkilatında ekonomik ilişkiler sistemi ve bu teşkilat ile ekonominin askerî olmayan sektörleri arasındaki ilişkileri içeren askerî odaklı veya savunma odaklı endüstriler dâhildir. Askerî ekonominin ilki olan geleneksel üretim bloğu, askerî veya savunma sanayilerine üretim araçları, malzemeler ve maddeler sağlama yönünden tüm temel sanayi dallarını kapsar ve aynı zamanda bu endüstrilerin emek kaynaklarına ve silahlı kuvvetler personeline tüketim mallarıyla hizmet verir. Aynı birim, askerî ürünlerin üretim ve operasyonunun sağlanması ve silahlı kuvvetler için hizmet sağlanması bakımından ulaştırma, iletişim, malzeme tedarik sistemleri, ilgili bilim dalları, sağlık bakımı, eğitim ve kültür kurumlarını kapsamaktadır. İkincisi askerî-ekonomik blok, devletin askerî teşkilatını, başta lojistik ve lojistik acentelerini, silahlı kuvvetlerin mali ve diğer hizmetlerini, birliklerini, askerî oluşumlarını, organları içeriyor. Buna ek olarak, askerî-ekonomik ilişkilerden katılımcılar, askerî güvenlik servislerinde devlet ve ulusun ihtiyaçlarını tatmin etmekte. Ayrıca, askerî ekonominin işleyişi dönüşüm programları, çift kullanımlı teknolojiler, yüksek teknoloji ve bilimsel araştırmaların geliştirilmesi ve ülke yatırım risklerinin azaltılması şeklinde diğer sanayilere katkı da bulunur.¹⁷

4. Ekonomik Savaş

Herhangi bir düşman ülkeyi veya potansiyel tehdit olarak görülen bir ülkeyi kendi ulusal politikasını ekonomik destekten yoksun bırakacak biçimde sistematik ve planlı bir biçimde yıpratacak ekonomik girişimler, bir bütün olarak “*Ekonomik Savaş*”ı kapsamaktadır. Bu hareket türü içinde yapılacak olan politik ve ekonomik önlem ve uygulamalar, askerî harekâtın desteklenmesinde veya bu gibi desteklemeye yardımcı olmak üzere “*Ekonomik Savaş*” biçiminde belirir. Şöyle ki, politik amaçlar ekonomik araçların esasını oluşturuyorsa, o zaman bu “*Ekonomik Savaş*” olarak tanımlanır. “*Ekonomik Savaş*”,

¹⁶ R. O. Ergün, “Harp Ekonomisi”, *Silahlı Kuvvetler Dergisi*, S. 297, Mayıs-1995, s. 106.

¹⁷ D. Rogozina, “Voyna İ Mir V Terminah İ Opredeleniyah”, *Voенно-Poitiçeskiy Slovar Pod Obshecy Redaktsiey Dmitriya Rogozniya*, Rossiyskoy Federatsii, Moskve 2011, Sr. 213.

uygun ve yerinde kullanılacak tekniklerle devletin temel ulusal politikalarını desteklemeyi amaçlar. Ekonomik politika uygulamalarının ve tekniklerinin beraberinde getireceği politik sonuçlar çok geniş boyutlu olabilir. Başka bir deyimle, ekonomik önlemler ve uygulamalar politik amaçlar içerir. Ekonomik refah durumunda belirecek olan herhangi bir değişim veya gelişim, politikanın da desteklenmesinde kullanılacak olan gücü de etkiler. Birtakım durumlarda, dış yardım programları, politik ve ekonomik amaçlar kompleksini destekleyen ekonomik önlemler ve uygulamalar için anlamlı bir örnek oluşturur. Bu gibi araçlar, ekonomik yapıda görülebilirlerse de, getirdikleri sonuçlara dikkat edildiğinde politik önem taşıdığı görülmektedir.¹⁸

İster “*ekonomik yazın*”a isterse de askeri yazına baktığımızda “*Ekonomik Savaş*” deyimini, “*Savaş ekonomisi*”nden çok farklı amacı kapsadığı görülmektedir. “*Ekonomik Savaş*” aslında bireysel ve sosyal yaşamın bütününde vardır. Tüm bunlarla birlikte tüketicilerin kitlesel boykotları ve silahlı organize kuvvetlerin ambargoları, ekonomik savaşın daha geniş ve büyük boyutlarıdır. Bu kavram kapsamında yükleme, ulaştırma ve boşaltma oluşumlarının ve kadrolarının katkıları da çok büyüktür. “*Ekonomik Savaş*”ı iyi düzenlemiş ve bu yönde başarı elde etmiş devletler, bunu uyguladıkları devletler üzerinde savaşı ve dolayısıyla her türlü tecavüzü önleyici en etkin ve ciddi biçimli caydırmayı en başından kesinlikle kazanabilirler.¹⁹

“*Ekonomik Savaş*” yöntemlerinden birisi ve en sık kullanılanı tabii ki, “*ekonomik örtülü operasyonlar*”dır. Bir veya birkaç hedef ülkenin veya hedef kişilerin ekonomik olarak zor duruma sokulmasını ve zaaya uğratılmasını sağlayan veya tam tersi ekonomik olarak desteklenmesi amacını güden her türlü gizli ekonomik faaliyetler, ekonomik örtülü operasyonlar kapsamına girmektedir. Ekonomik örtülü operasyonun birçok hedefi bulunmaktadır. Bunlardan ilki düşman tarafının tüm kaynaklarından ekonomik hedeflerini veya tesisatlarını koruma amaçlı olarak birtakım olağanüstü veya ek harcamalar yapmaya mecbur bırakmasını sağlamak, ikinci olarak ülkenin veya kişilerin dış borçlarını artırmak veya buna sürüklemek ve diğer ekonomik yöntemlerle fakirleşmesini sağlamak ve kötüleşen bu ekonomik durumdan yararlanarak isyan, protesto ve darbeler gibi olumsuz olayları tetiklemek, üçüncüsü ise rakibin mali yapısına saldırarak ekonomik sistemi çöktürmek, ekonomik dengeyi bozmak ve üretim-tüketim kapasitesine zarar vermek en önemli ekonomik örtülü operasyonlar çerçevesine girmektedirler.²⁰

5. “Savaş Ekonomisi ve Ekonomik Savaş”ın Kısır Döngü İlişkisi

Dünya var olduğu günden itibaren insanlar için vazgeçilmez olan savunma ve güvenlik gereksinimleri, gelişimle birlikte devlet yapılanmaları için de vaz-

¹⁸ C. Tanyeli, “Harp ve Ekonomi İlişkileri”, *Harp Ekonomisi*, Ed. Feridun Ergin, Harp Akademileri Yayınları, İstanbul 1985, s. 42.

¹⁹ R. O. Ergün, “Harp Ekonomisi”, *Harp Ekonomisi*, *Harp Ekonomisi*, Ed. Feridun Ergin, Harp Akademileri Yayınları, İstanbul 1985, s. 12.

²⁰ S. Yılmaz, *21. Yüzyılda Güvenlik ve İstihbarat*, 2. Baskı, Milenyum Yayınları, İstanbul 2007, s. 113-114.

geçilmez bir nitelik almıştır. Bu önemli gereksinimleri karşılamak için devlet yapılanmaları ülke çapında birtakım stratejik önlemler geliştirmekte ve stratejik planlar hazırlamaktadırlar. Bu gibi stratejik planlama sürecinde, kısıtlı maddi veya mali kaynaklarla en optimum savunma düzeyinin sağlanması dikkat edilmesi gereken en önemli konulardır. Bu durum ise, kısıtlı olan maddi ve mali kaynakların bir bölümünün kısa vadeli cari veya günlük işlere, bir bölümünün de gelecek dönemlerde elde edilmesi gerekli olan yeni yeteneklere ayrılmasını gerekli kılmaktadır.²¹

“*Ekonominin Planlaştırılması*”, “*Savaş Ekonomisi*”nin güçlenmesi yönünde büyük öneme sahiptir. “*Genel Ekonomi*” doğru düzgün planlandırmadan “*Savaş Ekonomisi*”nin hızlı gelişimine erişmek mümkün değildir. Bu zaman savaş talepleri, ülke içi imkânları, mali yedekleri, canlı işgücü, iç altyapı imkânları düzgün biçimde dikkate alınmalıdır. Savaş taleplerinin ödenilmesi için ülkenin imkânları dışında olan hedefleri karşıya koymak, yani “*Savaş Ekonomisi*”ni düzgün planlamamak beklenen sonucu vermeyebilir. “*Savaş Ekonomisi*”nin planlanması için yerel ve uluslararası arenada giden süreçleri iyi öğrenmek ve doğru öngöründe bulunmak lazımdır. Savaş durumu hangi hızla değişirse, “*Savaş Ekonomisi*”nin gelişimi de aynı hıza uyum sağlamalıdır. “*Savaş Ekonomisi*”nin güçlendirilmesi için bu alanda uluslararası işbirliğinin de doğru yapılmasına gereksinim vardır. Her bir ülke çalışmalıdır ki, savaş veya savunma teknolojisi ve silahlar meselesinde diğer bir ülkeye bağımlı olmasın. Ancak bazen silah ve teçhizat üretiminde öyle durumlar ortaya çıkabilir ki, onun ülke içi üretimi verimli olamaz. Böyle durumlarda silah ve teçhizatın kontrollü ve dengeli biçimde yurtdışından alınması daha verimli olabilir.

“*Ekonomik Savaş*” her şeyden önce devletin “*Genel Ekonomi*”sinin güçlendirilmesi ve onun devamlı gelişimi ve kalkınması alanında yaptığı mücadeledir. Bu mücadele hem de “*Savaş Ekonomisi*”nin daha da sağlamlaşmasına ve dayanıklı olmasına yol açan bir mücadeledir. “*Ekonomik Savaş*” ilk önce ülke içinde mevcut olan ekonomik potansiyelin ortaya çıkarılması, onun düzgün planlaştırılması ve daha da yüksek sonuçların elde edilmesi için devlet tarafından verimli politikanın hayata geçirilmesidir. “*Ekonomik Savaş*”ın uğurla yapılması için devlet, ülkenin genel ekonomik imkânlarını doğru değerlendirmeyi başarmalı, bu imkânların sonuca dönüşmesi için düzgün ekonomik planlandırmayı yapmalı, “*Genel Ekonomi*”nin tüm alanlarında karşılıklı bağlarını düzenlemeli, sermaye yedekleri, canlı iş gücünü, özgür ekonomik yaşamı vs. gibi konuları düzgün yönetmeli ve çözmelidir.

Başka bir özetle anlatılacak olunursa konu daha da iyi anlaşılacaktır: Bir ülke topraklarını ve toplumunu herhangi bir dış güçlerden korumakla görevli olan askerî güçlerin mağup olması veya zafiyet göstermesi sonucu o ülke işgale uğramaktadır. Bu işgali müteakiben yenen taraf o ülkenin maddi ve manevi her türlü varlığına el koymakta ve insanlarını esir etmektedir. Genel olarak işgal altındaki ülkenin insanları doğrudan veya dolaylı biçimde

²¹ H. Korkmazürek - H. Şeşen, “Savunma Yönetimi Kavramı ve Savunma Planlaması ile Stratejik Yönetim İlişkisi”, Ed. Taner Altunok, *Stratejik Savunma Yönetimi*, Bizim Büro Yayınları, Ankara 2010, s. 43.

eziyete uğramakta ve kaynakları da sömürülmektedir. Bu sonuç askerî bir olaya veya diğer tanımlamayla “*Sıcak Savaşlar*”a aittir. İlk bakışta fark edilirse de aynı durum farklı biçimde ve farklı yöntemlerle “*Barış Dönemi*”nde de söz konusu olmaktadır. Terör örgütlerinin veya organize suç örgütlerinin bir ülkeye ve onun insanlarına verdiği maddi ve manevi zarar da en azından “*Sıcak Savaşlar*”ınki kadardır. Yine dolaylı yollarla bir ülke veya toplum fark edilmeden işgale uğramakta, maddi ve manevi değerleri yağmalanmakta, kaynakları sömürülmekte ve insanları da eziyete uğratılmaktadır. Asker de, jandarma da, polis de, istihbarat da ve diğer kolluk kuvvetleri de aynı anda bir ülkenin ve tabii ki toplumun güvenliğinden sorumludurlar. Sonuç itibarıyla ister bir ülkenin insanlarına, maddi kaynaklarına ve manevi değerlerine ya “*Sıcak Savaşlar*” zamanı düşman askerî güçleri zarar versin ya da “*Barış Dönemi*”nde terör örgütleri ile organize suç örgütleri zarar versin bu insanlığın güvenliği açısından hiçbir fark taşımamaktadır ve kesinlikle taşımamalıdır. Ülkenin sahip olduğu enerji kaynakları, madenleri, tarımsal veya hayvansal her türlü gıda kaynakları, canlı işgücü ile diğer her türlü maddi ve manevi kaynaklarının düşman askerî güçler veya diğer ülkelerce sömürülmesi, yağmalanması, taşınması, kullanılması ile bir ülkenin maddi ve manevi kaynaklarının terör veya suç örgütlerince sömürülmesinin, yağmalanmasının veya kullanılmasının hiçbir farkı yoktur. Sadece ekonomik anlamda değil, aynı zamanda da insani ahlak, manevi ve kültürel değerler açısından da bu böyledir. Bir ülkenin insanlarının savaş esiri olarak sömürülmesi veya kullanılması durumu ile bu insanların terör veya suç örgütlerinin insan ticareti faaliyeti kapsamında alınıp satılması durumunun ne maddi ne de manevi açıdan bir anlam farkı taşımamalıdır. Eğer taşıyacaksa da bu, “*Barış Dönemi*”nde terör veya suç örgütlerinin verdiği zararların “*Sıcak Savaş*”lar döneminde askerî güçlerce verilen maddi ve manevi zararlardan daha çok olduğu yönünde olmalıdır. Ayrıca, ülkelerin savunma ve güvenlik sektörü için harcamak zorunda oldukları kaynaklar da hesaba katılırsa durumun ne kadar önemli olduğu da anlaşılacaktır. Çünkü o kaynaklar daha faydalı ve verimli sektörlere aktarılabilir ve insanlık için daha iyi işler yapılarak daha güzel gelecek sunulabilir. Ne yazık ki bu bir tercih değil, dünyanın acı gerçeklerinden dolayı bir zorunluluktur. Muhtemel herhangi bir savaşa hazırlık veya savaş önlemek için silahlı kuvvetlere ve askerî alanlara diğer adlandırmayla “*Savaş Ekonomisi*”ne ve aynı zamanda genel ekonomik durumun korunması ve genel ulusal güvenliğin sağlanması için diğer kolluk kuvvetlerine ve güvenlik sektörüne diğer adlandırmayla “*Ekonomik Savaş*”a zorunlu yatırımların yapılması gerekiyor. Bu yatırımlar bir taraftan ekonomini olağanüstü veya olağandışı durumlarda belli bir güvenli ortam için hazırladığı gibi, aynı zamanda zorunlu olarak harcanmış olan kaynaklar göz önünde bulundurulduğunda ne kadar ciddi olumsuz yan etkilerinin de olduğu gözlemlenmektedir.

Diğer taraftan “*Savaş Ekonomisi*”nin yapılandırılması hem de doğru uluslararası işbirliğinin kurulmasını da talep etmektedir. Günümüzde küreselleşen dünyada uluslararası işbirliğinin verimli yolunu bulmadan başarılı ve sağlıklı ekonomik gelişim ve kalkınmaya sahip olmak mümkün değildir. Eko-

nominin gelişmesi ve kalkınması, dünya ülkeleri ile verimli mali, ekonomik ve ticari işbirliğinin nasıl yapıldığı ile çok ilişkilidir. Ancak bu işbirliği dikkatlice yapılmalı, denge siyaseti sağlanmalı ve kesinlikle ulusal egemenlik ve ulusal bağımsızlık gibi stratejik haklardan taviz verilmemelidir. Aksi takdirde, dünya tarihinde örnekleri olduğu gibi bağımlı ve kendi mukadderatını tayin edemeyen devletçiklerin durumuna düşer. Örneğin; uluslararası arenada yalnızlaştırılan ve yaptırımlara veya ambargolara maruz kalan bir ülkenin ekonomisi de hızlıca zayıflayacaktır. Bu durum kendi beraberinde “*Ekonomik Savaş*”ı da getirmiş olmaktadır. “*Savaş Ekonomisi*”nin doğru yapılandırılmadığı durumlarda “*Ekonomik Savaş*”lar devreye sokulmaktadır. “*Genel Ekonomi*”nin zayıflaması o ülkenin “*Askerî Gücü*”nün yani “*Savaş Ekonomisi*”nin de zayıflaması demektir. “*Genel Ekonomi*”si zayıf olan bir ülkenin büyük stratejiler ve yeni hedefler uğrunda başarılı mücadeleler yapması kesinlikle mümkün değildir.

Tarih boyunca yapılmış tüm savaşlarda her şeyden önce savaş gereksinimlerinin sağlanması ve sürdürülebilir kılınması kritik bir mesele olmuştur. Savaşa yön verecek ve tarihsel kaderi belirleyecek derecede önemli bir sorun olarak önceliğini korumuştur. İkinci Dünya Savaşı zamanı yaşamsal önem arz eden 20 temel madde vardı. Bunların sağlanması veya sağlanamaması savaşın kaderini belirleyecekti ki, belirledi de. Bu stratejik maddeler hareket kabiliyeti için petrol, patlayıcılar için pamuk, giyim için yün, araç-gereç üretimi için demir, ulaşım için kauçuk, silah ve bütün elektrikli donanım için bakır, çelik üretimi hazırlanması için nikel, mühimmat için kurşun, dinamit için gliserin, dumansız barut için selüloz, detantörler için cıva, uçaklar için alüminyum, kimyasal araç-gereçler için platin, genel metalurji yapımı için antimon ve manganez, makineli araçlar ve onların içerikleri için asbest, yalıtkan olarak mika, etkili ve fırlatılmaya müsait patlayıcılar için nitrik asit ve sülfür, taşımacılık için kömür ve diğerleri idi. Rusya’nın elinde bu stratejik maddelerin birçoğu bol miktarda bulunmaktaydı. Bu maddelerden sadece nikel, bakır, antimon, kauçuk ve sülfür ikmal yetersiz idi. Almanya kauçuk, kömür, petrol ihtiyacını kısmen kendisi karşılayabiliyordu. Ancak platin, kalay, boksit, kauçuk ve pamuk üretimi hiç yoktu ve bakır, antimon, nikel, demir cevheri, manganez, petrol, sülfür ve yün ikmal oldukça yetersizdi. Japonya neredeyse tüm maddelerden yoksun olduğu için dış kaynaklara bağımlı bir durumdaydı. İtalya’da neredeyse tüm gereksinimlerinin büyük bir kısmını ithal etmek zorundaydı. Fransa’nın ikmal sorunu ciddi derecedeydi; yün, pamuk, kurşun, kauçuk, sülfür, bakır ve manganez yetersiz idi. Britanya’nın kömür dışında diğer tüm maddelerde eksikliği var olmakla birlikte, deniz taşımacılığı avantajına göre bu maddelerin çoğunu sağlayabiliyordu. Tüm bu ülkelerin içinde en iyi durumda olan ABD idi. O dünya toplam petrol üretiminin 2/3’ne, pamuk ve bakırın üretiminin ise yarısına sahipti. Ancak bununla bile nikel, antimon, kalay, kauçuk ve kısmen de manganez gereksinimleri açısından dışarıya bağımlı durumdaydı.²²

²² B. H. L. Hart, *İkinci Dünya Savaşı Tarihi*, Çev. Kerim Bağrıaçık, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2015, s. 31-32.

Türk Kurtuluş Savaşı zamanı Mustafa Kemal Paşa önderliğinde TBMM iktisadi yönden iki radikal karar alarak icra etmiştir. Bunlardan biri “*Tekâlif-i Milliye*” diğeri ise “*Harp Encümeni*”dir. Böylece millî mücadelede ilk defa “*Savaş Ekonomisi*” geniş çapda idame edilmiştir.²³ Anadolu Direnişî’nin önderi Mustafa Kemal Paşa’nın “*Tekâlif-i Milliye*” emirleri veya “*Savaş Ekonomisi*”ne ilişkin ilk emirleri ile her ilçede birer “*Tekâlif-i Milliye Heyeti*” kurulmuştur ve bu kurulun çalışmaları ile elde edilenleri ordunun çeşitli bölümlerine dağıtımını sağlamıştır. “*Bir savaşın kazanılması için ne kadar küçük şeylerin bile dikkate alınması gerektiğini*” çok iyi bilen Mustafa Kemal Paşa ard arda tam on “*Tekâlif-i Milliye*” emri vermiştir. Bu yolla halktan maddi destek alınmıştır.²⁴ “*Tekâlif-i Milliye*” emirleri ile “*Ordu*” için ve dolayısıyla “*Savunma Sanayi*” ile diğer her türlü “*Askerî Ekonomi*”k gereksinimler için kaynak sağlanmaya çalışılmıştır.

Her bir devlet savunma gereksinimlerini gidermek için sistematik bir süreci takip etmektedir. En temel esasların tespit edildiği bir ulusal strateji belgesinden başlayan bu önemli ve özel süreç, bir askerin kullandığı giysinin, erzağın, bıçağın, piyade tüfeğinin, tabancanın ve bunların mühimmatlarının tedarikinin sağlanmasına kadar uzanmaktadır. İşte söz konusu bu süreç, “*Savunma Planlaması*” olarak tanımlanmaktadır.²⁵

Diğer taraftan; her bir ülke kendini sadece dış askerî güçlerden korumakla yükümlü olmayıp, her türlü iç ve dış tehditlere karşı önlem almak ve çözüm üretmekten de sorumludur. Bu nedenle sadece “*Savaş Ekonomisi*”ne yatırım yaparak ilerlemesi kesinlikle mümkün olmayacağından dolayı “*Ekonomik Savaş*” kapsamına giren diğer her türlü önlemleri de almalı ve çözüm üretmelidir. Bu noktada “*ekonominin bir sistem olduğu*” olgusu da kesinlikle unutulmaması gerekiyor. “*Genel Ekonomi*”nin iyi ve düzenli olması durumunda “*Savaş Ekonomisi*”ne gerekli yatırımlar yapılabilir ve her türlü askerî güçlere karşı koyulabilir yeterliliğe sahip olunur. “*Genel Ekonomik*” durumun iyi olması için de “*Ekonomik Sisteme*” zarar vuracak, darbe indirecek, tehdit edecek ve tehlikeye sokabilecek unsurlara karşı önlem almak ve engellemek için kesinlikle “*Ekonomik Savaş*”a özel önem gösterilmelidir. Bu hususlara dikkat edilirse ülke toplumuna ve aynı zamanda dünya insanlığına daha iyi yaşam ve gelecek sunulabilir.

Yoksulluk ve işsizlik gibi olgular, bir toplumda zengin ile fakir arasındaki farkın zenginlerin lehine gitgide artmasıyla ve özellikle sivil savaşlar, etnik savaşlar, toplumsal şiddet olayları, iletişim ve haberleşme gibi alanlardaki hızlı gelişmeler, ucuz işçi ticareti, seks ticareti gibi birçok etkenler sebebiyle karşımıza çıkmaktadır. Bu etkenlerden yoksulluk ve şiddet ortamını ifade eden hususiyetler en çok üçüncü dünya ülkesi olarak adlandırılan ülkelerin sosyo-ekonomik veya sosyo-politik yapılarının ürünleri olduğu görülmektedir. Netice itibari ile üçüncü dünya ülkelerinde yaşayanlar,

²³ R. Kurtoğlu, *Türkiye Ekonomisi (1838-2010)*, Orion Yayınları, Ankara 2015, s. 272.

²⁴ M. K. Atatürk, *Nutuk (Söylev)*, İnkılap Yayınları, İstanbul 2014, s. 492-493.

²⁵ Korkmazürek ve Şeşen, *a.g.e.*, s. 43.

kendi ülkelerinde düştükleri çaresizlikten ve yoksulluktan kurtulmak için, sanayileşmiş ve refah içinde yaşayan toplumlara veya ülkelere yasal olmayan yollara başvurarak kaçmakta gören veya bunu talep eden insanlardan oluşmaktadır.²⁶

Yüksek kazanç elde etmek amacıyla birtakım özel örgütlenme yolu ile oluşturulan ve aynı zamanda ulusal ve uluslararası bağlantıları olan çeteler veya kriminal gruplar organize suç örgütü olarak tanımlanmaktadır. Bu tip suç grupları maddi çıkar sağlamak ve etkin güç elde etmek amacıyla oluşturulmakla birlikte, özellikle devlet sisteminde ve aynı zamanda devletlerarası arenada işbirlikçileri bulunan bir suç yapılanmalarıdır.

“Organize Suçluluk” diğer suçlardan farklı olarak daha karmaşık, çok boyutlu, zıtlık içeren ve çözülmesi zor olan bir yapıya sahiptir. Organize suç örgütleri özellikle ekonomik ve siyasi koşullar nedeniyle ortaya çıkmaktadır. Bu koşullar hem “global”, hem de “lokal” olmaktadır.²⁷

Ortak bir tanımı olmamakla birlikte “Suç Ekonomisi”, iktisadi suç olarak belirtilen faaliyetlerden sağlanan gelir ile mal ve parasal akımı kapsamaktadır. Bu bağlamda ekonomik suç hem iktisadi, hem ticari, hem de mali suçların tamamını kapsamaktadır.²⁸

Sanayileşmiş toplumlar da kendi sosyo-ekonomik ve sosyo-politik yapılarında var olan birtakım çelişkiler içerisinde yine ucuz işçi gücü ve seks sektörü dâhilinde çalışacak olan çocuk yaşta veya genç yaşta kadın veya erkek taleplerini de ortaya koymaktadır. Bu bahsi geçen arz ve taleplerin kendileri her ne kadar ahlaki ve aynı zamanda yasal olmasa da, yasal ekonomi de olduğu üzere, kendi dâhilinde bir arz ve talep yasalarına bağlı kalarak yasal olmayan ekonomi dâhilinde işlerlik kazanmaktadır. Bu biçimde, bu yasal ve ahlaki olmayan arz ve talep dengesi dâhilinde hizmet sunan mafya isimli özel örgütlenmeler meydana gelmektedir. Bu organize suç örgütleri, yoksul veya sosyo-ekonomik ve sosyo-politik yapısı bozuk olan ülkelere refah içinde yaşanan ülkelere kaçış taleplerini ve refah toplumlarının kendine özgü doğal yapıları dâhilinde meydana gelen talepleri de gözeterek hizmet sunan unsurlar olmaktadır.²⁹

Devletler kadar büyük sermaye sahiplerinin de olağanüstü gücü olduğu günümüz kapitalist sömürgeci dünyada ekonomik istihbaratın ve ekonomik ajan olarak kullanılan kişilerin önemi de bire bin artmıştır. Bu taleple birlikte yasal ve çoğu zaman yasadışı ve aynı zamanda insanlık dışı ekonomik istihbarat faaliyetleri de artmıştır. Şöyle ki, eskiden bir ekonomik tetikçi veya diğer tanımlamayla ekonomik istihbarat elemanı olan John Perkins’in ifadeleri bunu açık bir biçimde ortaya koymaktadır:

²⁶ M.K. Mutlu, “Yasa Dışı Göçün Siyasi, Ekonomik ve Sosyal Nedenleri”, *Avrasya Dosyası*, Güvenlik Bilimleri Özel, Cilt: 9, Sayı: 2, Yaz, ASAM Yayınları, Ankara 2003, s. 204.

²⁷ E. Beşe, “Organize Suçların Kriminolojik Temelleri: Siyasal Perspektifler”, *Polis Bilimleri Dergisi*, Cilt: 3, (1-2), 2000, s. 23-24.

²⁸ A. F. Özsoylu, “Suç Ekonomisi ve Mafya”, *Ekonomik Forum Dergisi*, 15 Kasım 1998, s. 12.

²⁹ Mutlu, a.y.

“Ekonomik tetikçi (ET) dediğim kişiler, birçok ülkeyi trilyonlarca dolar dolandıran yüksek ücretli profesyonellerdir. Bu kişiler, Dünya Bankası, Birleşik Devletler Uluslararası Kalkınma Ajansı (USAID) ve diğer yabancı ‘yardım’ kuruluşlarından büyük şirketlerin kasalarına ve gezegenimizin doğal kaynaklarını kontrol eden birkaç varlıklı ailenin ceplerine para aktarırlar. Kullandıkları araçlar arasında sahte finansal raporlar, hileli seçimler, rüşvet, zorbalık, seks ve cinayet vardır. Oynadıkları oyun imparatorluklar kadar eskidir ama günümüzün küreselleşme sürecinde yeni ve korkutucu bir boyuta ulaşmıştır.”³⁰

“Terör” kavramına tam bir tanım verilmemekle birlikte, genel olarak siyasallaşmış her türlü şiddeti ve bu siyasal şiddet suçu olgusunu kapsamaktadır. Uzun süreli korku, tedirginlik ve dehşet yaratma durumunu ifade eden kavram terör, bu durumun ortaya çıkmasını amaçlayan belli program, proje, plan ve en önemlisi strateji ise “Terörizm” kavramı olarak karşımıza çıkmaktadır.

Tam olmasa da “Terörizm”, “Siyasal ve ideolojik amaçlarla, kişiler veya grup tarafından, gizli bir örgütlenme çerçevesinde, bir iç veya dış desteğe dayalı olarak; kitleler üzerinde bir korku atmosferi oluşturmak, sosyal sınıflar arasında muhalifleri ve şiddete engel olanları sindirmek veya yok etmek, kitlelerde yalnız kaldıkları kanaatini oluşturmak, onlara belirli düşünce kalıplarını zorla kabul ettirmek biçimlerinde, sembol ve tanıtım yönleri de düşünülerek gerçekleştirilen bir süreç”³¹ olarak tanımlanabilir.

Terör örgütleri kuramsal olarak siyasi bir görünümde dirler. Esas maksatları, yasal yönetimi ya da ulusları korkutmak veya herhangi bir hareketi yapmaya mecbur bırakma olarak ortaya çıkmaktadır. Bu bağlamda iktisadi olmaktan çok siyasî görünüm çizen terör teşkilatlarının faaliyetlerini devam ettirmek için fonlara gereksinim duymaları ve bu fonları birçok kaynaktan temin ediyor olması “Terör Finansmanı” veya “Terör Ekonomisi” olarak nitelendirilebilir. İktisadi bakımdan önceleri büyük ölçekte devlet yardımlarıyla geçinen terör teşkilatları zamanla ekonomilerini kısmen özgürleştirerek kendilerine özgü yapılarını kurmuş ve dahası global iktisadi sistemin desteği ile iktisadi faaliyetlerini uluslararası arenaya da taşımışlardır.³²

Burada önemle dikkat edilmesi gereken nokta şurasıdır ki, suç örgütleri ekonomisi ile terör örgütleri ekonomisi arasındaki temel fark birinin bireysel veya takım olarak kişisel çıkarın sağlanması, diğerinde ise tüm çıkarların siyasi amaçlar için sağlanmasıdır.

Organize suç örgütlerinin faaliyeti kapsamına giren eylemler ve ekonomik işlemler aynı ile terör örgütlerinin faaliyet alanına da girmekte ve terör finans-

³⁰ S. J. Perkins, *Bir Ekonomik Tetikçinin İtirafları*, 22. Baskı, Çev. Murat Kayı, April Yayınları, İstanbul 2015, s. 5.

³¹ G. Korkmaz, *Terör ve Medya İlişkileri*, Emniyet Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara 1999, s. 13.

³² S. Atik, “Terör Ekonomisi”, *Terörizmin Finansmanı ve Ekonomisi*, Ed. Haydar Çakmak - Taner Altunok, Barış Platin Kitabevi, Ankara 2009, s. 293.

manlığının birincil kaynağı olarak karşımıza çıkmaktadır. Hatta bazı durumlarda bir örgütün organize suç örgütü olduğu yoksa terör örgütü mü olduğu karıştırılabilir. Bu yönden incelendiğinde terör örgütlerinin daha siyasal ve ideolojik ağırlıklı bir yapılanma olduğu ve ekonomik faaliyetlerini de bu siyasal hedeflere giden yolda bir araç olarak kullandıkları görülmektedir. Organize suç örgütlerinin de kısmen siyasal veya kısmen ideolojik bağı olmasına rağmen daha çok maddi çıkar sağlamak amacıyla ve elde ettikleri bu maddi imkânları korumak için güç mücadelesi yaptıkları gözlemlenmektedir.

Önemle belirtmekte yarar vardı ki, ister organize suç örgütleri olsun isterse de terör örgütleri olsun “Barış Dönemleri”nde faaliyetlerini aralıksız olarak sürdürmektedirler. Ancak, “Sıcak Savaş” gibi kaos ve düzensizliğin yaşandığı durumlarda daha da yararlı bir ortam bulmakta ve faaliyet alanlarını olabildiğince genişletmeye ve geliştirmeye çalışmaktadırlar. Günümüzde savaş ve çatışmaların yoğun olarak yaşandığı bölgelere bakılırsa bu durum daha da iyi anlaşılacaktır. Hatta günümüzde bu durum birtakım devletlerce özel olarak yaratılmakta ve “İstihbarat Teşkilatları” aracılığıyla kontrol edilmektedir. Bu amaçla, istihbarat teşkilatları ya organize suç örgütleri ile terör örgütleri kurmakta ya da var olan organize suç örgütleri ile terör örgütlerine her türlü desteği sağlamaktadırlar. Böylelikle karşı toplumu veya devleti içten çökertmeye ve sömürmeye çalışmaktadırlar. Artık “Savaş”lar hibrit bir yapıda karşımıza çıkmaktadır ki, bu da savaş olgusunu algılanan bir “Sıcak Savaş” anlayışından daha farklı noktalara taşımaktadır. Günümüzde halen “Ordu Savaşları” “Yüz-Yüze Savaşlar” veya “Sıcak Savaşlar” devam etmekle beraber neredeyse tüm savaş ve mücadelelerin hibrit biçim aldığına göre tanımlanması da zorlaşmıştır. Bu “Hibrit Savaş”lar istihbarat teşkilatlarının planlaması, organizasyonu ve denetimi ile özellikle organize suç örgütleri ve terör örgütlerinin aracılığıyla yapılmaktadır.

Organize suç örgütleri ile terör örgütlerinin ekonomik faaliyetleri özellikle insan ticareti ve kaçakçılığı, uyuşturucu madde ve yasak mal kaçakçılığı, silah ticareti ve kara para aklamak gibi olaylarda kesişmektedir. Dünya genelinde terör örgütlerinin ve organize suç örgütlerinin finansman kaynakları veya mali kaynak elde etmek için kullandıkları yöntemler neredeyse aynılık teşkil etmektedir. Örneğin, PKK Terör Örgütü’nün finansal kaynağı arasında uyuşturucu ticareti, haraç, kaçakçılık gibi suç faaliyetleri birinci sıradadır. Aynı zamanda PKK ister bölgedeki, isterse de dünyanın diğer bölgelerindeki organize suç örgütleri ile de sıkı bir işbirliği içindedir. PKK’nın en önemli finansal kaynaklarından birisi de kadın ticaretidir. Ancak, maalesef bu suç faaliyeti hakkında çok da araştırılma yapılmamış veya aydınlatılmamıştır. Dünyanın en önemli transit geçitlerinin olduğu bölgede terör faaliyetlerini sürdüren PKK, insan ticaretini de büyük ölçüde kontrol etmekte ve yön vermektedir. PKK insan ticaretini yoğun olarak yapan ve bu gibi faaliyetlerde ilk sıralarda listelenmesi gereken bir terör örgütüdür. Bu konuda, “organize edilmiş suçlar” alanında uzman olan Belçikalı parlamenter Patsy Sörensen’in Avrupa Parlamentosu’na sunduğu ve görüşülerek onaylanmış olan “kadın ticareti raporu”nda PKK’nın Avrupa’nın birçok ülkesinde beyaz kadın ticareti

yaptığını, Avrupa'nın yasadışı en büyük genelevlerinden birkaçına PKK üyelerinin patronluk ettiğini ve bu ticaretten her yıl en az 50 milyar dolar kazanç sağladığını açıklamıştır. Uzun yıllardan beri terör ve organize suç örgütleriyle mücadele eden ve mağdur kadınların haklarını savunan Sörensen'in açıklaması çok dikkat çekicidir:

“Almanya ve Hollanda'daki birçok genelevin patronluğunu bizzat PKK yapıyor ve daha çok Arnavutluk, Rusya gibi ülkelerden genç kızları Avrupa'ya taşıyor. Kızları Avrupa'ya getirdikten sonra ölümle tehdit ediyor ve doğrudan PKK'ya çalışmalarını sağlıyor. Ben raporumu hazırlarken bu kızların bir kısmıyla konuşmayı başardım, ama daha çok konuşmaktan korktuklarını gördüm. Kadın ticareti yapmak, bir terör örgütü için en az riski olan gelir kaynağı. Çünkü bu ticaretin yasalar önünde büyük bir cezası yok. Hâlbuki esrar ya da eroin kaçakçılığı büyük cezalar almalarına neden oluyor.”³³

Uyuşturucu maddelere olan talep Avrupa ülkeleri gibi gelişmiş ve sanayileşmiş toplumların kendi dâhilinde meydana gelen belli bir kesime özgü olmakta ve bu talep genel olarak uyuşturucu üreticisi konumunda olan Uzak Doğu ülkelerince organize suç örgütleri aracılığı ve yöntemleri ile yasal olmayan bir biçimde karşılanmakta olup, böylece önemli stratejik bölgede yerleşen Türkiye'de bu yasa dışı ticaret sektörünün önemli transit ülkesi haline gelmektedir. Yasa dışı göçlerin de tamamen kontrol edilebilmesi ancak özel sosyo-ekonomik projelerle mümkün olduğundan, arz ve talep yasaları ile meydana gelmiş olan bu sorunlar da yine bu arz ve talepleri ortaya koyan etkenleri dikkate alarak kontrol edilebilir. Yalnızca güvenlik güçlerinin önlemleriyle bahsedilen yoğun insan trafiğini ortadan kaldıracı tamamen olanaksızdır. Bu netice itibarıyla, özellikle sanayileşmiş ve gelişmiş refah toplumlarının, çağdaş anlamda kaliteli ve sıkıntısız yaşam koşullarının her bir toplumda yaygınlaştırılmasını planlayan çalışmalara özel önem ve desteğin verilmesi gerekmektedir. Aksi bir durumdaysa, bu sorunları meydana getiren bataklık varlığını sürdürmeye devam eder.³⁴

“Savaş Ekonomisi” ve “Ekonomik Savaş” zamanı her bir küçücük ayrıntı bile özenle dikkate alınmalı ve planlı-programlı bir biçimde yürütülmelidir. Aksi takdirde feci sonuçlara katlanmak zorunda kalınır. Cengiz Han'ın söylediği şekilde ifade edersek: “Sakin bir çiviye küçümsemeyin! Bir çivi bir nal, nal bir atı, at bir komutanı, komutan bir orduyu, ordu da bir ülkeyi kurtarır.” Tabii ki negatif anlamda aksi de düşünebiliriz; önemsenmeyen, görmezden gelinen veya dikkat edilmeyen küçücük bir şey büyük felaketlere neden olabilir.

6. “Savaş Ekonomisi” ve “Ekonomik Savaş”ın Disiplinlerarası Eğitimi

İster tarih sayfalarına karışmış eski çağları isterse de günümüz dünyasında süren olayları incelediğimiz zaman görülmektedir ki, yeryüzündeki ne-

³³ “PKK Genelev Çalıştırıyor”, *Hürriyet Gazetesi*, 21.05.2000, <http://www.hurriyet.com.tr/gundem/pkk-genelev-calistiriyor-39155814>, Erişim tarihi: 03.12.2018.

³⁴ Mutlu, “a.g.m.”, s. 204.

redeyse tüm savaşların nedeni ekonomiktir ve aynı zamanda bu savaşların başlatılması, sürdürülmesi, sonlandırılması ve hatta sonraki aşaması bile kendilerine özgü bir ekonomik duruma bağlıdır. İşte bundan dolayıdır ki devletin stratejik ekonomik gereksinimleri ve birikimleri, ülkenin stratejik konumu ve etki alanı, stratejik ekonomik hedefleri, askeri gücü, savunma planlaması ve savunma sanayisi, savunma sistemleri ve kontrol araçları, silah ve diğer askeri lojistik yedeği, askeri personel yetiştirme ve eğitime kapasitesi, savaş hazırlıkları veya önleme dönemi etkinlikleri, savaş dönemi etkinlikleri ve savaş sonrası dönem etkinlikleri gibi ekonomik yapı ve durumlar ile ilgili araştırmalar “*Savaş Ekonomisi*” kapsamına girmektedir. Ancak var olan bu durum ve kavramlarla birlikte, bir de küreselleşme, sömürgecilik, ekonomik egemenlik, ekonomik güvenlik, ekonomik istihbarat ve istihbarata karşı koyma; silah ticareti, uyuşturucu ticareti, insan ticareti, vergi kaçakçılığı, mal kaçakçılığı, ihalelere fesat karıştırma, kara para aklama, karaborsa, gasp etme ve haraç alma, yasadışı işletmecilik, rüşvet ve yolsuzluk gibi kriminal ekonomi; dini, etnik, ayrılıkçı ve ideolojik, siyasi şiddet veya terör örgütleri ile organize suç örgütlerinin finanse edilmesi ve yapılandırılması gibi türden konularda araştırmalar yapılmalıdır ki, bunlar da “*Ekonomik Savaş*” alanını kapsamaktadır.

Bu yönde genel araştırmalardan belli olmaktadır ki bu disiplinlerarası alanı kapsayan konular, dünyada etkin güce sahip ülkelerin hem sivil okullarında hem de askeri okullarında uzun süredir ki ders programında yerini almakta ve bu alana özel bir ilgi gösterilmektedir.

T.C. Ankara Üniversitesi'nin,³⁵ T.C. İstanbul Üniversitesi'nin³⁶ ve T.C. Anadolu Üniversitesi'nin³⁷⁻³⁸ ilgili bölümlerinde “*Mühendislik Ekonomisi*”, “*Sağlık Ekonomisi*”, “*Sanayi Ekonomisi*”, “*Çevre Ekonomisi*”, “*Tarım Ekonomisi*”, “*Çalışma Ekonomisi*”, “*Hizmetler Ekonomisi*”, “*Bilgi Ekonomisi*”, “*Enerji Ekonomisi*”, “*Ulaştırma Ekonomisi*” gibi ekonomi biliminin alt dalları ders olarak müfredata konulmuş ve yıllardan beridir ki, eğitimi verilmektedir. Özellikle “*Savaş Ekonomisi*” de bu tip alt dallardan birisi olmasına rağmen halen de hiçbir üniversitenin müfredatında yoktur ve ders eğitimi verilmemektedir. Ancak şunu da özellikle belirtmek gerekmektedir ki, sadece “*Savaş Ekonomisi*” alt bilim dalının ders olarak müfredata konulması hiç de bilim dünyasına ve diğer alanlara tam anlamda yarar sağlamayacaktır. Bizce, “*Savaş Ekonomisi*”, “*Ekonomik Savaş*” ile birlikte ele alındığı, araştırıldığı, incelendiği ve ders olarak eğitimi verildiği sürece yararlı ve anlamlı olacaktır.

³⁵ “T.C. Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi İktisat Bölümü Müfredatı”, http://politics.ankara.edu.tr/index.php?bil=bil_icerik&icerik_id=490&ens_birim=2100, Erişim tarihi: 19.02.2019.

³⁶ “T.C. İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi İktisat Bölümü Müfredatı”, <http://ebs.istanbul.edu.tr/home/dersprogram/?id=1119&yil=2018>, Erişim tarihi: 19.02.2019.

³⁷ “T.C. Anadolu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi İktisat Bölümü Müfredatı”, <https://www.anadolu.edu.tr/akademik/fakulteler/206/iktisat-bolumu/dersler>, Erişim tarihi: 19.02.2019.

³⁸ “T.C. Anadolu Üniversitesi İktisat Fakültesi İktisat Bölümü Müfredatı”, <https://www.anadolu.edu.tr/acikogretim/turkiye-programlari/iktisat-fakultesi-lisans-programlari-4-yillik/iktisat>, Erişim tarihi: 19.02.2019.

Türkiye Cumhuriyeti'nin sivil ve askerî okullarında öğrenci ve öğretmen kadroları bu alana zaman zaman yüzeysel olarak değinseler de, profesyonel olarak bu alan tam araştırılmamış ve incelenmemiştir. Bu bağlamda, adı geçen alan birtakım uzmanlar tarafından gözden geçirilmiş ve her meslek uzmanı sadece kendi ana bilim dalına öncelik vererek, alanın disiplinlerarası niteliğini göz ardı etmişlerdir. Diğer taraftan da bazı dersler içerik veya konu itibarıyla “*Savaş Ekonomisi ve Ekonomik Savaş*” ile benzerlik teşkil etse de yine bütüncül bir biçimde araştırılmamış veya alan içine giren tüm konular tam olarak ele alınmamış, spesifik biçimde, karşılaştırmalı ve disiplinlerarası yaklaşımla araştırılmamıştır. Örnek verilecek olunursa; T.C. Milli Savunma Üniversitesi lisans eğitiminin müfredatına³⁹ konulmuş olan ilgili konular veya dersler şunlardır: tedarik zinciri ve lojistik yönetimi, savunma yönetimi (planlaması ve felsefesi), istihbarat teorisi ve ikk, harp tarihi, askerî bilimlere giriş, modern zamanlarda savaş ve çatışma, uluslararası politik ekonomi, stratejik yönetim, kriz yönetimi ve karar verme, savaş ve güvenlik felsefesi, güvenlik ve stratejinin temelleri ve yöntemleri, savaş alanında sivil toplum faaliyetleri, yönetim ve organizasyon, millî güvenlik stratejisi ve askerî güç, Türk savaş felsefesi ve savaş kültürü, tarihsel perspektifte savaş ve strateji, savunma sanayi ve savaş teknolojileri, bilgi analizi ve istihbarat, toplumsal hareketler, risk ve kriz yönetimi ve diğerleri... Yine T.C. Milli Savunma Üniversitesi'nin lisansüstü eğitiminin müfredatına⁴⁰⁻⁴¹⁻⁴²⁻⁴³ baktığımızda; uluslararası ilişkilerin ekonomi politikası ve Türkiye, özel askerî şirketler ve istihbarat, istihbarat ve bilgi yönetimi, savaş siyaset ve uluslararası ilişkiler, enerjinin jeopolitikası ve uluslararası enerji politikalarının analizi, strateji kuramı ve stratejik analiz, uluslararası güvenlik ve enerji politikaları, enerjinin jeopolitikası ve uluslararası enerji politikalarının analizi, uluslararası ilişkilerin enerji politikaları, terörizm ve uluslararası güvenlik, uluslararası ilişkilerin ekonomi politikası ve hegemonya, uluslararası göç ve güvenlik sorunları, askeri insangücü ekonomisi, savaş ve toplum, askerî harekât ve savunma yönetiminde maliyet ve etkinlik, strateji ve savaş, savaş ve silahlı çatışmalarda değişim ve süreklilik,

³⁹ “T.C. Milli Savunma Üniversitesi Kara Harp Okulu Tüm Bölümler 2017-2018 Eğitim-Öğretim Yılı Ders Programı”, <https://msu.edu.tr/tanitim/KHO/KHO.pdf>, Erişim tarihi: 03.02.2019.

⁴⁰ “Türk Silahlı Kuvvetleri Harp Akademileri Komutanlığı Stratejik Araştırmalar Enstitüsü Lisansüstü Ders Bilgileri”, http://www.harpak.edu.tr/saren/default.asp?sayfa=3&alt_sayfa=45, Erişim tarihi: 31.12.2015.

⁴¹ “T.C. Milli Savunma Üniversitesi Atatürk Stratejik Araştırmalar Enstitüsü 2018-2019 Lisansüstü Öğretim Programları”, https://msu.edu.tr/enstituler/atasaren/ATASAREN_Tanitim_Kitapciği_2018-2019.pdf, Erişim tarihi: 03.02.2019.

⁴² “T.C. Milli Savunma Üniversitesi Alparslan Savunma Bilimleri Enstitüsü 2018-2019 Lisansüstü Öğretim Programları Ders Konu ve Kapsamları”, http://www.kho.edu.tr/akademik/enstitu/enstitu_yeni_sayfa/03_AKADEM%C4%B0K/L%C4%B0SANS%C3%9CST%C3%9C%20%C3%96%C4%9CERET%C4%B0M%20PROGRAMLARI%20DERS%20KONU%20VE%20KAPSAMLARI%202018-2019/Ders%20Konu%20ve%20Kapsamlar%C4%B1.pdf, Erişim tarihi: 02.02.2019.

⁴³ “T.C. Milli Savunma Üniversitesi Barbaros Deniz Bilimleri ve Mühendisliği Enstitüsü Lisansüstü Programları”, https://www.dho.edu.tr/barbaros/ek2/Ek-2_Deniz%20Lojistik%20Y%C3%B6netimi%20Y%C3%BCKsek%20Lisans%20Program%C4%B1.pdf, Erişim tarihi: 04.02.2019.

yeniçağda savaş ve teknoloji, stratejik düşünce tarihi, dünya harp tarihine giriş, savaş metafizikleri, savunma kaynaklarının planlanması ve yönetimi, lojistik planlama ve tedarik zinciri yönetimi, savunma sektöründe inovasyon ve endüstri stratejisi, savunma tedariki ve kontrat yönetimi, insan kaynakları yönetimi, stok yönetimi ve depolama tasarımı, savunma sanayii projelerinde yatırım ve maliyet analizi, stratejik istihbarat, milletlerarası suçlar ve ceza mahkemeleri, milli güvenlik ve istihbarat sistemi, enerji güvenliği ve milletlerarası hukuk, silahlı çatışma hukuku ve savaş etiğinde güncel sorunlar, insancıl krizler ve uluslararası müdahaleler, askeri emek sosyolojisi, savunma tedarik stratejileri, savunma sektöründe AR-GE ve teknoloji yönetimi, yenilenebilir enerji kaynakları, cumhuriyet dönemi savunma sanayi tarihi, Türk askerî tarihinde gayri nizami harp, savaş çalışmaları, savaş dışı politik şiddet, küreselleşme ve güvenlik, stratejik istihbarat ve ulusal güvenlik, uluslararası terörizm ve şiddet, çevresel güvenlik (çevre, enerji ve su güvenliği), lojistik bilgi ve karar destek sistemleri gibi dersleri görmekteyiz. T.C. Polis Akademisi'nin lisansüstü eğitim için müfredatta⁴⁴⁻⁴⁵⁻⁴⁶ ise; kriminoloji, istihbarat, organize suç ekonomisi, kayıt dışı ekonomi ve kaçakçılık, uluslararası ekonomi güvenliği, enerji güvenliği, yeni güvenlik konsepti ve küresel güvenlik yönetimi, bankacılık sektöründe siber suçlar, terörizm ve terör suçları, savaş ve barış kuramları, barış güvenlik ve uluslararası örgütler, ekonomi güvenliği ve ekonomik istihbarat dersleri konulmuştur. T.C. Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi'nin lisansüstü eğitim müfredatında⁴⁷⁻⁴⁸⁻⁴⁹⁻⁵⁰ ise; istihbarata giriş, istihbarat ve güvenlik stratejileri, karşılaştırmalı istihbarat politikaları, küreselleşme ve güvenlik, terörizmle mücadele, enerji güvenliği, göç ve güvenlik, yasadışı silah ticareti ve terörizm, lojistik yönetimi, strateji ve önleyici güvenlik yönetimi, yöneticiler için ekonominin temelleri, ekono-

⁴⁴ "T.C. Polis Akademisi Güvenlik Bilimleri Enstitüsü Yüksek Lisans Programları 2018-2019 Eğitim Öğretim Yılı Ders Müfredatı", <https://gbe.pa.edu.tr/Upload/editor/files/GBE/ders%20icerikleri/DERS%20C4%B0%C3%87ER%C4%B0KLER%C4%B0%20GBE.pdf>, Erişim tarihi: 11.02.2019.

⁴⁵ "T.C. Polis Akademisi Güvenlik Bilimleri Enstitüsü Doktora Programları 2018-2019 Eğitim Öğretim Yılı Ders Müfredatı", <https://gbe.pa.edu.tr/Upload/editor/files/GBE/ders%20icerikleri/DERS%20C4%B0%C3%87ER%C4%B0KLER%C4%B0%20DOKTORA.pdf>, Erişim tarihi: 11.02.2019.

⁴⁶ "T.C. Polis Akademisi Adli Bilimler Enstitüsü Dersler ve Ders İçerikleri", <https://abe.pa.edu.tr/dersler-ve-ders-icerikleri.html>, Erişim tarihi: 11.02.2019.

⁴⁷ "T.C. Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi Güvenlik Bilimleri Enstitüsü Müfredatı", http://www.jsqa.edu.tr/images/haber/9647040_UGT%20YL%20Ders%20Katalo%C4%9Fu%2024.05.2019.pdf, Erişim tarihi: 19.02.2019.

⁴⁸ "T.C. Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi Güvenlik Bilimleri Enstitüsü Ders İçerikleri", http://www.jsqa.edu.tr/images/haber/2469629_UGT%20DERS%20BI%CC%87LGI%CC%87%20FORMLARI%20Bahar%20D%C3%B6nemi.pdf, Erişim tarihi: 19.02.2019.

⁴⁹ "T.C. Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi Güvenlik Bilimleri Enstitüsü Dersler ve Ders Dağılımı", http://www.jsqa.edu.tr/images/haber/6079838_KAMU%20Y%C3%96NET%C4%B0M%C4%B0%20DERS%20KATALO%C4%9EU%2020.05.2019.pdf, Erişim tarihi: 19.02.2019.

⁵⁰ "T.C. Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi Güvenlik Bilimleri Enstitüsü Dersler Konuları", http://www.jsqa.edu.tr/images/haber/1898912_SU%C3%87%20ARA%C5%9ETIRMALARI%20DERS%20KATALO%C4%9EU.pdf, 19.02.2019.

mik ve mali suçlar, organize suçlar, suç istihbaratı gibi dersler yazılmıştır. T.C. İstihbarat Akademisi ve Eğitim Merkezi'nin akademik araştırma ve eğitimlerinde de benzeri konular genel olarak işlenmektedir.⁵¹ T.C. İstanbul Aydın Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü bünyesinde bulunan Uluslararası İlişkiler ve İstihbarat İncelemeleri ve Uluslararası İlişkiler ve Terörizm Araştırmaları adlı iki tezli yüksek lisans özel programının müfredatındaki, T.C. Ankara Üniversitesi Adli Bilimler Enstitüsü'nün lisansüstü müfredatındaki ve T.C. Üsküdar Üniversitesi Bağımlılık ve Adli Bilimler Enstitüsü'nün lisans üstü müfredatlarındaki derslerin içeriğine baktığımızda benzeri konulara genel olarak değinildiğini görmekteyiz.⁵²⁻⁵³⁻⁵⁴⁻⁵⁵⁻⁵⁶⁻⁵⁷ Stratejik ekonomik istihbarat, stratejik istihbarat ve ulusal güvenlik, küresel terörizm ve dünyada terör örgütleri, kamu düzeninin yeni boyutları ve toplumsal hareketler, organize ve ekonomik suç, terör ve terörizm, uluslararası örgütlü suçlar, kara para aklama suçu, kültürel varlıkların kaçakçılığı, uluslararası uyuşturucu politikaları, suç ekonomisi, uyuşturucu kaçakçılığının uluslararası denetimi vs. gibi dersler.

Yukarıda belirtilmiş olan hususları göz önünde bulundurarak “*Savaş Ekonomisi ve Ekonomik Savaş*” dersinin eğitimine konu olabilen içerikler aşağıda gösterilen şekilde hazırlanabilir ve araştırma-inceleme teşvik edilebilir. Müfredata konulması gereken içerikleri ayrıntılarına girmeden ve açıklama yapmadan gösterilmiş olan konular doğal olarak kısıtlana veya genişletile de bilinir. Özellikle, günümüzde Türkiye Cumhuriyeti'nin yükseköğretim okullarında ders olarak okutulan veya ders içeriğini oluşturan konulardan bazıları da bu dersin içeriğini kapsayabilir ve kapsamaktadır Bu sıralama, herhangi normal bir ders kitabı düzenindeki gibi ana bölümler ve alt başlıklar biçimine uygun olarak sıralanmıştır:

⁵¹ “T.C. İstihbarat Akademisi ve Eğitim Merkezi”, <https://www.mit.gov.tr/isamer.html>, Erişim tarihi: 20.02.2019.

⁵² “21. Yüzyıl Türkiye Enstitüsü Haberleri”, <https://21yyte.org/tr/duyurular/7225/istanbul-aydin-universitesi-istihbarat-ve-terorizm-arastirmalari-yuksek-lisans-programi-acti>, Erişim tarihi: 31.12.2015.

⁵³ “T.C. İstanbul Aydın Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler ve İstihbarat İncelemeleri Tezli Yüksek Lisans Özel Programının Ders İçeriği”, <https://ebs.aydin.edu.tr/index.iau?Page=Dersicerikleri&BK=365>, Erişim tarihi: 17.02.2019.

⁵⁴ “T.C. İstanbul Aydın Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler ve Terörizm Araştırmaları Tezli Yüksek Lisans Özel Programının Ders İçeriği”, <https://ebs.aydin.edu.tr/index.iau?Page=Dersicerikleri&BK=366>, Erişim tarihi: 17.02.2019.

⁵⁵ “T.C. Ankara Üniversitesi Adli Bilimler Enstitüsü Lisansüstü Müfredatı”, http://bbs.ankara.edu.tr/Ders_Plani.aspx?bno=3426&bot=704, 19.02.2019.

⁵⁶ “T.C. Üsküdar Üniversitesi Bağımlılık ve Adli Bilimler Enstitüsü Doktora Müfredatı”, <https://cdn.uskudar.edu.tr/uploads/files/2018/11/01/adli-bilimler-doktora-mufredati.pdf>, Erişim tarihi: 17.02.2019.

⁵⁷ “T.C. Üsküdar Üniversitesi Bağımlılık ve Adli Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Müfredatı”, https://cdn.uskudar.edu.tr/uploads/files/2018/07/12/suc-onleme-ve-analizi_1.pdf, Erişim tarihi: 17.02.2019.

**Tablo 2: Vüsal Süleymanlı, “Savaş Ekonomisi ve Ekonomik Savaş”
Dersi İçin Özet Biçimli Müfredat Önerisi⁵⁸**

Genel Kavramsal Çerçeve	<ul style="list-style-type: none">› <i>Ekonomi</i>› <i>Uluslararası İlişkiler</i>› <i>Politika</i>› <i>Strateji</i>› <i>Askeri Siyaset ve Askeri Tarih</i>› <i>Sosyoloji</i>› <i>Yönetim ve Organizasyon</i>› <i>Güvenlik</i>› <i>İstihbarat</i>› <i>Terörizm</i>› <i>Kriminoloji</i>
Savaş Kavramı ve Kuramı	<ul style="list-style-type: none">› Savaş Kavramları› Savaş Kuramları› Savaş Türleri ve Sınıflandırması› Savaş Sanatı ve Savaş Felsefesi› Savaş Hukuku ve Savaş Ahlakı› Savaşı Tetikleyen ve Anlam Benzerliği Taşınan Ögelerle Savaşın İlişkisi ve Etkileşimi› Stratejistlerin veya Savaş Uzmanlarının Savaşa Verdiği Tanımlamalar
	<ul style="list-style-type: none">› Savaş Ekonomisi Nedir?› Devletin Askeri Gücü ve Askeri Ekonominin Genel Ekonomi ile İlişkisi:<ul style="list-style-type: none">a) Devletin askerî güç kaynakları ile genel ekonomik kaynaklarının ilişkisi, paylaşımı, koordinasyonu ve organizasyonu,b) Ulusal askerî kurum ve kuruluşlar ve bunların yönetimi,c) Ulusal askerî kurum ve kuruluşlar ve bunların ulusal askerî kurumlara etkileri.› Savaşın Finansmanı ve Ekonomik Sürdürülebilirlik› Savaşta Beşeri Sermaye ve Askeri İnsan Gücü› Savunma Planlaması ve Savunma Sanayi:<ul style="list-style-type: none">a) Savunma sanayi ve organizasyonu,b) Savunma yönetiminde stratejik belirsizlik,c) Askeri donanım, destek ve ulusal savunma sistemleri,ç) Taktik nitelikli silahlar veya balistik silahlar,d) Stratejik nitelikli silahlar veya kitle imha silahları (KİS),e) Silahlanma, silahsızlanma ve silah kontrol antlaşmaları,

⁵⁸ Bu çizelge sadece öneri örneği olup, içeriği daha da genişletilebilir veya içerik daha da ayrıntılandırılabilir ve birçok dallara ayrılabilir.

<p>Savaş Ekonomisi</p>	<p>f) Ulusal ve uluslararası askeri şirketler, g) Uluslararası silah ihracatı ve ithalatı.</p> <p>• Savaş Hazırlığı veya Önlem Dönemi:</p> <p>a) Savaş hazırlıkları veya önlemler çerçevesinde askeri koordinasyon ve organizasyon, b) Ekonomik seferberlik ve militarizasyon ekonomisinin yönetimi, c) Askeri ve özel bütçe, örtülü ödenekler ve diğer askeri gelir ve harcamalar, ç) Ulusal temel gereksinimlerin sağlanması ve planlanması, askeri eğitimler, d) Yetiştirme ve istihdam yönetimi ve maliyeti, e) Askeri lojistik destek ve askeri iletişim ve ulaştırma.</p> <p>• Savaş Zamanı Durum:</p> <p>a) Genel ekonominin bütünüyle kontrol altına alınması, b) Ulusal temel gereksinimlerin eşit ve sürdürülebilir biçimde paylaşılmasını sağlamak ve yönetmek, c) Savaş dönemi angarya hakkı ve mali sistemin işleyişi, kent kuşatmaları, ç) Savaş ganimetleri ve yakıp yıkma taktiği, d) Çocuk askerler, e) Paralı askerler ve vekalet savaşlarına katılmalar.</p> <p>• Savaş Sonrası Durum:</p> <p>a) Savaş borcu ve savaş tazminatı, b) Askeri harcamaların veya gelirlerin genel ekonomik sisteme etkisi, c) Savaşın vurduğu zararlar ve sonraki sonuçları.</p>
	<p>• Ekonomik Savaş Nedir?</p> <p>• Küreselleşme, Sömürgecilik ve Ekonomik Egemenlik ve Bağımsızlık</p> <p>• Ekonomik Güvenlik:</p> <p>a) Devlete karşı ekonomik yaptırımlar, b) Ambargolar ve bunlara karşı güvenlik önlemleri, c) Devletin kritik altyapılarına yapılan siber saldırılara karşı ekonomik bilgi ve iletişim güvenliği, ç) Devletin endüstriyel güvenliği, d) Deniz-boğaz-körfez, hava, kara ulaşım ve sınır güvenliği, e) Devletin enerji güvenliği - fosil enerjiler (kömür, doğal gaz ve petrol) güvenliği, f) Tüklenen yeraltı ve yerüstü doğal kaynaklar güvenliği, g) Yenilenebilir doğal kaynaklar ve alternatif enerji güvenliği,</p>

<p>Ekonomik Savaş</p>	<p>ğ) Nükleer enerji güvenliği, h) Stratejik gıda ve temel gereksinimler güvenliği, ı) Toplumsal hareketlerin (sivil baskıcı gösterimler / boykot, grev, lokavt, sivil itaatsizlik, direniş, ayaklanma, çatışma, siyasal şiddet ve diğerlerinin) ekonomik güvenliğe etkileri, i) Lobcilik faaliyetleri ve etkileri, j) Hedefe varma yöntemi olarak ekonomik savaşın kullanımı veya karşı tarafı yıpratma taktiği olarak ekonomik savaşın kullanımı, k) Amaca varma zorunluluğundan dolayı dış etken ve destekçilerden yardım alma ve kullanma, l) Özel amaç veya çıkar sağlamak için toplumsal hareketleri destekleme ve tetikleme.</p> <p>• Ekonomik İstihbarat ve İstihbarata Karşı Koyma:</p> <p>a) İstihbarat örgütlerinin yapısı içinde ekonomik istihbarat ve istihbarata karşı koyma birimleri, b) Endüstriyel espionaj ve kontrespiyonaj, c) Ekonomik espionaj ve kontrespiyonaj, ç) Stratejik veri toplama, bilgi analizi ve ar-ge, d) Stratejik ekonomik bilimsel casusluk ve teknolojik ters mühendislik, e) Stratejik asimetrik enformasyon ve stratejik dezenformasyon, f) Ekonomik örtülü operasyonlar, false flag operasyonları, ekonomik mecbur bırakma, saldırı ve sabotajlar.</p> <p>• Suç ve Terör Örgütlerinin Oluşturduğu Kriminal Ekonomik Sistem:</p> <p>a) Kriminoloji nedir? b) Terörizm ve terör örgütleri, c) Organize suç örgütleri, suç örgütleri ekonomisi ve genel ekonomiye etkileri, ç) Terör örgütleri, terör örgütleri ekonomisi ve genel ekonomiye etkileri, d) Suç ve terör örgütlerinin ortak özelliği - finansman kaynakları, e) Mal kaçakçılığı ve yasadışı ticaret, f) İnsan kaçakçılığı ve ticareti, g) Silah kaçakçılığı ve ticareti, ğ) İlaç ve uyuşturucu madde kaçakçılığı ve ticareti, h) Vergi kaçakçılığı, ı) Gümrük kaçakçılığı, i) Tarihi eser kaçakçılığı, j) Kültür varlıkları ve doğa varlıkları kaçakçılığı, k) Görevi kötüye kullanma, yolsuzluk ve rüşvet, l) İhalelere fesat karıştırma, m) Sahtekârlık ve dolandırıcılık,</p>
------------------------------	--

	<p>n) Gazino, bar, kumarhane, genelev ve benzerlerini işletmek veya bu türlü işletmelerden pay almak, o) Tefecilik ve çek ve senet tahsilatı, karaborsa ve kara para aklama, ö) Gasp, soygun, talan ve zorla el koyma, haraç, fidye alma, p) Yasal görünümüne büründürülen aidat ve bağışlar, r) Dini ve ideolojik sömürü - ibadet ve kutsal yerlerin sui-istifade edilmesi, dinsel yardımların benimsenmesi, kurban derilerinin yığılması, s) Yasal olan veya yasal görünümlü işletmelerin işletilmesi, ş) Propaganda organlarının faaliyeti ve özel yayıncılık t) Plastik kart veya banka bilgilerini çalma ve para hesaplarının izinsiz yönlendirilmesi-aktarımı, u) Çıkarıcı yandaş devletlerin özel desteği ü) Suç ve terör ekonomisinin oluşum kaynakları ve nedenleri.</p>
	<p>• Savaş Ekonomisi ile Ekonomik Savaşın Ortak Özelliği ve Ayrıcılığı</p>
<p>Örnek Tarihi Olay ve Uygulamalarla Karşılaştırmalı Savaş Ekonomisi ve Ekonomik Savaş</p>	<p>• Savaş Ekonomisi ve Ekonomik Savaşın Birbirleri ile Etkileşimi</p>
	<p>• Dünya Tarihindeki Örnek Olay ve Uygulamalarla Savaş Ekonomisi ve Ekonomik Savaş</p>

Sonuç ve Öneriler

“Savaş konusunda askerleri dinledim, ekonomik konularda ise akademisyenleri. Ancak, her zaman kararı ben verdim. Çünkü savaş askerlere, ekonomi ise akademisyenlere bırakılmayacak kadar ciddi bir iştir” ifadesi, bazı kaynaklarda Birinci Dünya Savaşı yıllarında Fransa'nın başbakanı olmuş Georges Clemenceau'a, bazı kaynaklarda ise İkinci Dünya Savaşı yıllarında İngiltere'nin başbakanı olmuş Winston Churchill'e atfedilmektedir.⁵⁹ Bu ünlü söz, aynı zamanda savaş ve ekonominin görüldüğünden daha farklı olduklarını ve daha karmaşık alanlar olduklarını da ifade eder.

Özellikle, 21. yüzyıla gelindiğinde savaşlarında evrim geçirmesi ve diğer taraftan bilim ve teknolojinin gelişimine bağlı olarak olumlu yöntemlerle birlikte olumsuz yöntemlerin de gelişmesine olanak sağlamıştır. Artık, “hibrit savaş” yöntemlerinin gelişmesi ve savaşların daha karmaşık bir hale gelmesinden dolayı, ülkelerin “Savaş Ekonomisi” ile birlikte “Ekonomik Savaş”ı da ciddiye almasına neden olmuştur.

Bilindiği gibi, ekonominin de kendine özgü kuralları vardır. Devlet de kendi siyasetini ekonomik kurallar üzerine kurmalıdır. Ancak, devlet kendi ekonomik siyasetinde ekonomik kurallarına karşı bir yolda giderse yürütülen

⁵⁹ Yalçınkaya, a.g.e., s. 13.

siyasetin hiçbir sonucu olmaz ve böylelikle hem “Genel Ekonomi”de hem de “Savaş Ekonomisi” ile “Ekonomik Savaş”ta uğursuzluğa uğrar.

Bir ülkenin ayakta kalabilmesi, kalkınabilmesi ve gelişebilmesi için ekonominin her yönlü biçimde ilerlemesi ve korunması gerekmektedir. Ülkenin topyekün her şeyini dış güçlerden korumakla yükümlü olan silahlı kuvvetlerin gücü o ülkenin tam egemen ve tam bağımsız ulusal ekonomik gücüne bağlıdır. Yani, devletin güvenliğini sağlayan silahlı kuvvetlerin gücünü oluşturan savunma sanayi ve diğerlerinin gelişebilmesi için genel ekonomik durumun iyi ve sürdürülebilir olması ön koşuldur. İşte silahlı kuvvetlerin gücünü oluşturan savunma sanayi ve diğerleri bilimsel araştırmalar sırasında “Savaş Ekonomisi” kapsamına girerken, genel ekonomik durumun korunması, güvenliği, ülke çıkarları için ekonomik saldırılarda bulunabilmesi ve saldırılara karşılık verebilmesi ve etkin gücü ile ilgilenen diğer alan ise “Ekonomik Savaş” kapsamına girmektedir. Tabii ki, “Savaş Ekonomisi” ve “Ekonomik Savaş” bu saydıklarımızdan ibaret değildir. Zaman zaman çok farklı alanları da kapsamaktadır ki, bu farklılıklar aynı zamanda “Savaş Ekonomisi” ile “Ekonomik Savaş”ı karmakarışık bir duruma getirmekte ve birbiri ile karşılıklı ilişkiye veya daha doğrusu birbirini takip ederek kısır döngüsüne sokmaktadır.

Araştırmalar sonucu şöyle bir kanaata varılabilir ki; her bir devletin ulusal çıkarlarının yüksek düzeyde sağlanması, onun dayanağının sağlanması ve dünya arenasında söz sahibi yapılması için hem “Savaş Ekonomisi”nin, hem de “Ekonomik Savaş”ın doğru düzgün değerlendirilmesi ve onların üst düzeyde yürütülebilmesi için ilgili devlet politikasının gerçekleştirilmesine gereksinim vardır. Çağdaş dünyada savaşlar çok büyük mali kaynaklar talep etmektedir. Bilimsel teknolojinin hızla geliştiği bir zamanda buna bağlı olarak savaş teknolojileri de çok hızlı bir biçimde gelişmekte ve savaşın daha verimli yönetilebilmesi için de ek kaynaklar talep edilmektedir. “Sıcak Savaşlar”da veya yüz yüze savaşlarda o devlet zafer elde edebilir ki, onun güçlü bir ekonomisi olsun. Bu nedenle “Savaş”, her şeyden önce her bir devletin “Ekonomi”sinin sınavdan geçirilmesi demektir. Savaşın başlamasıyla ülke ekonomisi için yeni bir durum ortaya çıkmaktadır. Bu durumda başarılı ve sağlıklı çalışmaların yapılabilmesi için ülke ekonomisinin de gerekli güce sahip olması gerekmektedir. “Savaş Ekonomisi”nin yapılandırılması ve yönetilmesi için ilk önce uygun devlet politikasının yani “Askeri Siyaset”in yapılandırılmasına ve hayata geçirilmesine gereksinim vardır. Bu siyaset bir taraftan ülkenin iç ekonomik imkânlarını belirlemeli, bu imkânları verimli biçimde kullanmanın yollarını bulmalı ve sonra da ülkenin tüm gücünü seferber etmekle bu imkânları gerçekliğe dönüştürmelidir.

Günümüz dünyasının güç mücadeleleri, çatışma ve savaşları göz önünde bulundurulduğunda artık, asker ve sivil ayrımı yapmak çok zor bir hale gelmiştir. İlgili strateji, taktik, yöntem ve araç-gereçlerin devletlerin silahlı kuvvetleri ve güvenlik birimleri ile aynı zamanda terör ve organize suç örgütleri tarafından da kullanılabilir bir duruma gelmesi gerçeği ile birlikte birçok olayın, olgunun ve alanın tanımlanması ve herhangi bir kapsama dâhil edilmesi de zorlaşmıştır. Çağdaş dünyamızda egemen güçler ve devletler doğrudan savaş

yöntemi ile savaş yapmamaktadırlar. Savaşlarını daha etkili, bazen daha az maliyetli ve daha güvenli bir biçimde ve aynı zamanda çözülmesi çok zor olan yöntemleri kullanarak dolaylı olarak yapmaktadırlar. Bu savaşların aktörleri olarak da vekâleten savaşı onlar için gizlice yapacak olan terör ve organize suç örgütlerini kurmakta veya destekleme yoluna gitmektedirler. İstihbarat kurumları aracılığıyla da bu oluşumları kontrolde tutmaktadırlar. Böylelikle karşı tarafın ekonomik kaynakları ile birlikte diğer değerlerini de hedef almaktadırlar. Bu yolla hem o toplumu veya ülkeyi sömürmekte, kendilerine dolaylı yolla çıkar sağlamakta, hem de mağdur ülkenin güvenlik gerekçesiyle genel bütçeden daha çok kaynak harcayarak güçsüz duruma düşmesine neden olmakta ve böylelikle kalkınmasına engel olunmaktadır. Tarihte görüldüğü gibi; çoğu zaman mağdur ülkeye bütçe açığını kapatmak için “*borç yardımı*” sunulmakta veya güvenlik-savunma sektörünün geliştirilmesi için “*her türlü destek*” sağlanmaktadır. Böylelikle o toplum borç bataklığına sürüklenmekte ve bağımlı duruma getirilmektedir. Savunma ve güvenlik sektörüne ayrılan kaynaklar diğer zorunlu gereksinim alanlarına; gıda, sağlık, eğitim, sosyo-kültürel alanlar gibi kritik alanlar için ayrılmadığında da ülkede “*Ekonomik Kaos*” ortaya çıkmaktadır. Bu “*Ekonomik Kaos*”un tetiklemesiyle de yeni terör ve organize suç düşünce ve eylemlerine ortam hazırlanmaktadır. Bu durum ekonominin tam bağımsızlaşmasına, tam egemenliğini kazanmasına ve tam sağlanmasına kadar gitmektedir; ancak, kesinlikle son bulmamaktadır. Sadece olarak orantı farkı ile bir kısır döngü içinde yine devam etmektedir. Dünyadaki tarihi örnekler bu gerçeği açıkça görmemizi sağlamaktadır. Bu durum benzer şekilde 21. yüzyıl öncesi savaşlarda da söz konusu olmuştur. Ancak, eski zamanlarda önce “*Sıcak Savaşlar*” çıkartılarak ve sadece bu “*Sıcak Savaşlar*” üzerinden operasyonlar yapılarak fayda sağlanıyordu. Şöyle ki, iki ve daha fazla devlet arasında çıkan savaşta o ülkelere üçüncü bir ülke tarafından silah ve teçhizat satılır veya “*borç yardımında*” bulunuluyordu. Böylelikle o ülkelerin ekonomik sistemlerini kontrol etmekle birlikte genel mukadderatlarını da tayin ediyorlardı. Yalnız, günümüz dünyasında bu durum olumsuz anlamda çok daha fazla gelişmiştir. Yine savaş çıkarılarak silah ve teçhizat satılmakta hem de ortaya çıkmış olan “*kaos*”tan yararlanarak ayrıca bir terör veya organize suç ekonomisi alanı yaratılarak yüksek kazanç elde edilmektedir. Önemle belirtmekte yarar vardır ki, bu gibi benzeri durumlar en eski çağlardan itibaren küçüklü-büyükü ve farklı biçimlerde olmuştur. Ancak günümüz dünyasında bu eylemler daha sistematik ve organize bir biçimde yapılmaktadır. Bu gibi nedenleri ve olayları göz önünde bulundurarak “*Genel Ekonomi*” sağlamlaştırılmalı, ulusal güvenlik ve stratejik istihbarat açısından “*Ulusal Üretim, Yönetim, İşletim ve Denetim*” sistemi iyi ve eksiksiz bir biçimde yapılandırılmalıdır.

Ayrıca, şu husus da özellikle belirtilmelidir ki, “*Savaş Ekonomisi*” ile “*Ekonomik Savaş*” çalışmadaki içeriği ve kapsamı itibarıyla sadece “*Sözlük Anlamı*” ile algılanmamalı ve bir terim olarak daha geniş bir anlam taşıdığı ve daha geniş bir içeriği kapsadığı bilinmelidir. Çalışma zamanı genel ve yüzeysel olarak değinilmiş konu veya konu başlıklarından da açıkça belli olmaktadır ki “*Savaş Ekonomisi*” ve “*Ekonomik Savaş*” geniş bir alanı kapsamaktadır. Ve yine

anlaşılmaktadır ki “Savaş Ekonomisi” ve “Ekonomik Savaş” ayrı ayrı konuları veya alanları içerse de genel teoride ve dünya uygulamasında da birbiri ile dolaylı veya dolaysız etkileşimde bulunmakta, biri diğerinin oluşmasına neden olmakta ve böylece birbirini kısır döngü içinde takip etmektedirler.

“Savaş Ekonomisi” ve “Ekonomik Savaş”ı ayrı ayrı olarak ve birbirinden tamamen bağımsız bir biçimde ele almak neredeyse olanaksızdır. Ancak, literatürün genel olarak taranması sırasında ortaya çıkmaktadır ki, “Savaş Ekonomisi” ve “Ekonomik Savaş” tamamen ayrı konularmış gibi araştırılmakta ve hatta bazen bir diğerinin alanına giren konuları diğer konu ile karıştırılmakta veya ona ait etmektedir. Bu da zaten çok karışık ve disiplinlerarası alan olan “Savaş Ekonomisi” ile “Ekonomik Savaş”ı çok anlaşılmaz bir bilim dalı haline getirmektedir.

Dikkate değer diğer bir olgu ise şudur ki yukarıda “Ekonomik Savaş” kapsamına dâhil edilmiş faaliyetler “Sıcak Savaş” dönemlerinde daha rahat biçimde suistimal olanaklarından yararlanarak yapılmakta ve topluma veya dünyaya çok ciddi zararlar verilmektedir. Ancak bu durum çok da umursanmamaktadır. Genel olarak incelendiğinde görülmektedir ki “Savaş Ekonomisi” ve “Ekonomik Savaş” birbirlerini kısır döngü ile takip etmektedirler. Yine dünya deneyimine bakıldığında görülmektedir ki bazı uzmanlar veya ilgililer yanlışlıklara da düşebilmekte veya yanlış önlemler almaktadırlar. Bu bağlamda sadece “Savaş Ekonomisi”ne yoğun ilgi göstermekte ve bu sayede ülkenin iç ve dış düşman güçlerden korunacağını ve her an tüm saldırılara karşı savunma yapabileceğini sanmaktadırlar. Oysa sadece “Savaş Ekonomisi”ne verilen destek bir ülkenin askerî gücünü sağlamlaştırırken, aynı zamanda diğer ekonomik bölümlere az önem verilmesi ile genel ekonomik durumu sekteye uğratmaktadır. Bunun için ülkenin askerî gücünü oluşturan “Savaş Ekonomisi” ile beraber ülkenin genel ekonomik durumunun güvenliğini sağlayan “Ekonomik Savaş”a da çok ciddi bir biçimde özen ve ilgi gösterilmelidir ki, yalnızca böyle bir yolla art amaçlı iç ve dış güçlere karşı koyulabilir ve genel ekonomik durumun sürdürülebilir kalındırılması sağlanabilir, yurttaşlara da güvenilir bir gelecek sunulabilir.

Düşünce ve aynı zamanda eylem adamı olarak söylediklerini uygulamış olan devlet kurucu tarihi bir şahsiyet, muzaffer komutan ve aynı zamanda “Sömürgecilik ve Emperyalizm”e karşı savaşan ilk lider Mareşal Gazi Mustafa Kemal Atatürk’ün “Savaş ve Ekonomi” ilişkisi bağlamında belirtmiş olduğu sözler çalışmamıza kılavuz olduğu gibi aynı zamanda spesifik tanımlama ve açıklamalardan dolayı önemli bilimsel analizler içermektedir; öncelikle,

“Mutlaka şu veya bu sebepler için milleti savaşa sürüklemek taraftarı değiliz. Savaş zorunlu ve hayati olmalıdır. Hakiki düşüncemiz şudur: Ulusu savaşa götürünce vicdan azabı duymamalıyız. Öldüreceğiz diyenlere karşı, ‘ölmeyeceğiz’ diye savaşa girebiliriz. Ancak, ulusun hayatı tehlikeye girmediğiçe, savaş bir cinayettir.”⁶⁰

⁶⁰ M.K. Atatürk, “Atatürk’ün Ordu-Savaş ve Barış Hakkındaki Sözleri”, *Milliyet Gazetesi*, 18.02.2018, <http://blog.milliyet.com.tr/ataturk-un-ordu-savas-ve-baris-hakkindaki-sozleri/Blog/?BlogNo=582150>, Erişim: 02.08.2018.

Hayatta kalmak ve güvenliği sağlamak amacıyla zorunlu savaşlar yapmak için veya savaşları önlemek için “Savaş Ekonomisi”ne gereksinim olduğu gibi hem de “Ekonomik Savaş”a gereksinim vardır. Her koşulda “Genel Ekonomi”nin sağlam olması önemli bir meseledir. Bu yüzden her şeyden önce “Genel Ekonomi”ye önemle dikkat edilmesi gerekiyor. Çünkü;

“Yaşam demek ekonomi demektir... Ekonomi demek, her şey demektir. Yaşamak için, mutlu olmak için, insan varlığı için ne gerekli ise onların hepsi demektir... Ekonomisi zayıf bir millet fakirlik ve yoksulluktan kurtulamaz; toplumsal ve siyasal felaketlerden yakasını kurtaramaz. Memleketin yönetimindeki başarı da ekonomisindeki kazançların derecesiyle orantılı olur. Hiçbir uygar devlet yoktur ki, ordu ve donanmasından evvel ekonomisini düşünmüş olmasın. Memleket ve bağımsızlık savunması için varlığı gerekli olan bütün kuvvetler ve araçlar ekonomik yaşamın açılma ve gelişmesiyle olabilir... Türk Milleti, bütün tarihinde savaş meydanlarında birçok zafer taçları giymiştir. Bununla övünür, daima övünecektir. Ancak, bu övünç tacını daha çok süsleyerek milletin başında tutabilmek için, diğer bir alanda da kesinlikle başarılı olması gerekir; o da ekonomidir... Tarih, milletlerin yükseliş ve çöküş sebeplerini ararken birçok siyasî, askerî, toplumsal sebepler bulmakta ve saymaktadır. Şüphe yok, bütün sebepler, toplumsal olaylarda rol oynarlar. Fakat bir milletin doğrudan doğruya yaşamıyla, yükselişiyile, çöküşüyle ilişkili ve ilgili olan, milletin ekonomisidir. Tarih ve deneyimin belirlediği bu gerçek, bizim milli yaşamımızda ve milli tarihimizde de tamamen belirmiş bulunmaktadır. Gerçekten Türk tarihi incelenirse bütün yükseliş ve çöküş sebeplerinin bir ekonomi sorunundan başka bir şey olmadığı anlaşılır. Tarihimizi dolduran bunca başarılar, zaferler veya mağlubiyetler, yokluk ve felaketler, bunların hepsi meydana geldikleri dönemlerdeki ekonomik durumumuzla ilgili ve ilişkilidir. Yeni Türkiye’imizi layık olduğu düzeye erdirmeye çalışmak için, kesinlikle ekonomimize birinci derecede önem vermek zorundayız. Çünkü zamanımız tamamen bir ekonomi döneminden başka birşey değildir.⁶¹ Yani kısaca özetlenirse ‘Savaş Ekonomisi’, savaşın özü/olmazsa olmazı, ‘Ekonomik Savaş’ ise genel ekonominin özüdür / olmazsa olmazdır.’⁶²

“Savaş Ekonomisi” ve “Ekonomik Savaş” ayrı ayrı konu gibi görünmekle ve olmakla birlikte, bilimde ve uygulamada kesinlikle bir birilerinin ayrılmaz parçası ve olmazsa olmazları gibi değerlendirilmelidir. “Ekonomik Savaş”ların “Savaş Ekonomisi”ni tetiklediği gibi “Savaş Ekonomisi” de “Ekonomik Savaş”lara neden olduğu ve her zaman birbirlerini kısır döngü içerisinde takip ettikleri de özellikle bilinmelidir. “Ekonomi”nin ayrı ayrı bölümleri, dalları veya organları olabilir. Ancak unutulmamalıdır ki, her şeyden önce

⁶¹ M.K. Atatürk, *Atatürk’ün Ekonomi ve Kalkınma Hakkında Söylev ve Demeçleri*, T.C. Başbakanlık Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi Başkanlığı, 2013, <http://www.atam.gov.tr/duyurular/ekonomi-ve-kalkinma>, Erişim: 19.09.2018.

⁶² V. Süleymanlı, “Savaş Ekonomisi ve Ekonomik Savaş Nedir ve Neden Gereklidir?”, *Anka Enstitüsü*, 18.04.2017. <http://ankaenstitusu.com/savas-ekonomisi-ve-ekonomik-savas-nedir-ve-neden-gereklidir/>, Erişim: 23.04.2017.

“Ekonomi Bir Sistemdir” ve aynen insan bedeninde olduğu gibi ayrı ayrı organların mevcutluğu ve bir sistem halinde çalışması göz ardı edilmemelidir. Hiçbir organ başlı başına ve tam bağımsız olarak sistemden kenar faaliyette bulunamaz. Bir organda olan aksama muhakkak diğer organı da etkileyecektir veya bir organda olan aksama diğer organlarda herhangi bir sorunun olduğunun da sinyalidir. Bir organa fazladan dikkat etmek, onu korumak ve daha da geliştirmek hiçbir zaman çözüm yolu olmamıştır ve mantıken de olamaz da. Her bir sistem üyesine kendi gereksinimleri doğrultusunda özen gösterilmeli ve hiçbir küçük ayrıntı bile dikkatten kenarda bırakılmamalıdır. Aksi takdirde sorunlar çözülmez ve artarak devam ederek çıkılmaz bir yola sapabilir. Geçmişte ve günümüz dünyasındaki sorunların birçoğu bazı işlerin olması gerekenden daha çok dikkate alınması, önemsenmesi ve özen gösterilmesinden dolayıdır veya birçok önemli işlerin küçümsenerek ilgi dışında bırakılmasından ve görmezden gelinmesinden kaynaklanmaktadır. Bu nedenle, Ekonomi de bir sistem ve hayati bir gereksinim olduğundan dolayı, ekonomik faaliyetlerin tümü küçüklü-büyükü tam olarak ele alınmalı ve incelenmelidir. Aynı ile “Savaş” kavramı da tam olarak ele alınmalı ve biçim, görünüm, yöntem ve diğer birçok değişime uğrayarak varlığını her daim sürdürdüğü gerçeği de unutulmamalıdır. Bize göre; “Barış’ her zaman sanal ve geçicidir, ‘Savaş’ ise her zaman sürekli ve gelecekte de biçim, yöntem ve diğer değişikliklerle de olsa ara vermeden devam edecektir.” Bu nedenle ilgili eğitim kurumlarında “Savaş Ekonomisi ve Ekonomik Savaş” kesinlikle birlikte ele alınmalı, incelenmeli ve araştırılmalıdır. Aksi takdirde yapılmış olan sonuç araştırmaları ve önerileri kesin bir çözüm ortaya koyamaz ve tam olarak da bir işe yaramaz.

Kaynaklar

21. Yüzyıl Türkiye Enstitüsü Haberleri, <https://21yyte.org/tr/duyurular/7225/istanbul-aydin-universitesi-istihbarat-ve-terorizm-arastirmalari-yuksek-lisans-programi-acti>, Erişim tarihi: 31.12.2015.

AKAD, M.T.: *Modern Savaşın Temel Kavramları*, Kitap Yayınevi, İstanbul 2011.

AKTAN, C.C.: “Geleneksel Uzmanlaşmaya Dayalı Eğitim ve Araştırmaya Karşı Disiplinlerarası Eğitim ve Araştırma Tablosu”, *Değişim Çağında Yüksek Öğretim, -Yüksek Öğretimde Değişim: Global Trendler ve Yeni Paradigmalar*, Ed. C. C. Aktan, İzmir Yaşar Üniversitesi Yayınları, İzmir 2007. <http://www.canaktan.org/egitim/global-trendle/aktan-trendler.pdf>, Erişim tarihi: 09.02.2019.

ATATÜRK, M.K.: *Nutuk (Söylev)*, İnkılap Yayınları, İstanbul 2004.

ATATÜRK, M.K.: “Ekonomi ve Kalkınma Hakkında Söylev ve Demeçleri”, T.C. Başbakanlık Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi Başkanlığı, 2013, <http://www.atam.gov.tr/duyurular/ekonomi-ve-kalkinma>, Erişim tarihi: 19.09.2018.

ATATÜRK, M.K.: *Atatürk’ün Söylev ve Demeçleri I- III*, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara 2006.

ATATÜRK, M.K.: “Atatürk’ün Ordu-Savaş ve Barış Hakkındaki Sözleri, Milliyet Gazetesi”, 18.02.2018, <http://blog.milliyet.com.tr/ataturk-un-ordu-savas-ve-baris-hakkindaki-sozleri/Blog/?BlogNo=582150>, Erişim tarihi: 02.08.2018.

ATİK, S.: “Terör Ekonomisi”, *Terörizmin Finansmanı ve Ekonomisi*, Ed. Haydar Çakmak ve Taner Altınok, Barış Platin Kitabevi, Ankara 2009.

BEŞE, E.: “Organize Suçların Kriminolojik Temelleri: Siyasal Perspektifler”, *Polis Bilimleri Dergisi*, C. III, S. 1-2, Ankara 2000.

Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi, Savaş Maddesi, 20. Cilt, Sapan - Sovyet S.C.B., Milliyet Gazetesi Yayınları, İstanbul.

ÖLİYEV, H.: (t.y.). “İqtisadiyyat Haqqında”, http://files.preslib.az/projects/toplu/umummilli_lider.pdf, Erişim tarihi: 03.05.2018.

ERGÜN, R.O.: “Harp Ekonomisi”, *Silahlı Kuvvetler Dergisi*, Sayı: 297, Ankara, Mayıs-1995.

ERGÜN, R.O., “Harp Ekonomisi”, *Harp Ekonomisi*, T.C. Genelkurmay Başkanlığı Harp Akademileri Komutanlığı Basımevi, İstanbul 1985.

GÜNEŞ, F.: *Öğretim İlke ve Yöntemleri*, Pegem Akademi Yayınları, Ankara 2014.

HART, B.H.L.: *İkinci Dünya Savaşı Tarihi*, Çev. Kerim Bağrıaçık, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2015.

“PKK Genelev Çalıştırıyor”, *Hürriyet Gazetesi*, 21.05.2000. <http://www.hurriyet.com.tr/gundem/pkk-genelev-calistiriyor-39155814>, Erişim tarihi: 03.12.2018.

KORKMAZ, G.: *Terör ve Medya İlişkileri*, Emniyet Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara 1999.

KORKMAZYÜREK, H. - ŞEŞEN H.: “Savunma Yönetimi Kavramı ve Savunma Planlaması ile Stratejik Yönetim İlişkisi”, *Stratejik Savunma Yönetimi*, Ed. Taner Altınok, Bizim Büro Yayınları, Ankara 2010.

KURTOĞLU, R.: *Türkiye Ekonomisi (1838-2010)*, Orion Yayınları, Ankara 2015.

MUTLU, M.K.: “Yasa Dışı Göçün Siyasi, Ekonomik ve Sosyal Nedenleri”, *Avrasya Dosyası*, Güvenlik Bilimleri Özel, C. IX, S. 2, Yaz, ASAM Yayınları, Ankara 2003.

OĞUZ, O.: *İktisada Giriş: Temel Kavramlar ve Prensipler*, Marmara Üniversitesi Yayınları, No: 513, İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Yayınları, No: 390, İstanbul 1992.

ÖZELMAS, E.: *İktisada Giriş*, Marmara Üniversitesi Yayınları, No: 407, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Yayınları, No: 358, İstanbul 1984.

ÖZER, M.: “1. Ünite”, *İktisada Giriş-I*, Ed. Mustafa Özer - Ahmet Tiryaki, Anadolu Üniversitesi Yayınları, No:2615, Açıköğretim Fakültesi Yayınları, No: 1583, Eskişehir 2012.

ÖZSOYLU, A.F.: “Suç Ekonomisi ve Mafya”, *Ekonomik Forum Dergisi*, 15 Kasım 1998.

PAMUKOĞLU, O.: *Strateji: Yenecek ve Kazanacaksınız*, İnkılap Yayınları, İstanbul 2016.

PERKINS, S.J.: *Bir Ekonomik Tetikçinin İtirafları*, 22. Baskı, Çev. Murat Kayı, April Yayınları, İstanbul 2015.

SÜLEYMANLI, V.: “Savaş Ekonomisi ve Ekonomik Savaş Nedir ve Neden Gereklidir?”, Anka Enstitüsü, 18.04.2017, <http://ankaenstitusu.com/savas-ekonomisi-ve-ekonomik-savas-nedir-ve-neden-gereklidir>, Erişim tarihi: 23.04.2017.

“T.C. Anadolu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi İktisat Bölümü Müfredatı”, <https://www.anadolu.edu.tr/akademik/fakulteler/206/iktisat-bolumu/dersler>, Erişim tarihi: 19.02.2019.

“T.C. Anadolu Üniversitesi İktisat Fakültesi İktisat Bölümü Müfredatı”, <http://www.anadolu.edu.tr/acikogretim/turkiye-programlari/iktisat-fakultesi-lisans-programlari-4-yillik/iktisat>, Erişim tarihi: 19.02.2019.

“T.C. Ankara Üniversitesi Adli Bilimler Enstitüsü Lisansüstü Müfredatı”, http://bbs.ankara.edu.tr/Ders_Plani.aspx?bno=3426&bot=704, 19.02.2019.

“T.C. Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi İktisat Bölümü Müfredatı”, http://politics.ankara.edu.tr/index.php?bil=bil_icerik&icerik_id=490&ens_birim=2100, Erişim tarihi: 19.02.2019.

“T.C. İstanbul Aydın Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler ve İstihbarat İncelemeleri Tezli Yüksek Lisans Özel Programının Ders İçeriği”, <https://ebs.aydin.edu.tr/index.iau?Page=Dersicerikleri&BK=365>, Erişim tarihi: 17.02.2019.

“T.C. İstanbul Aydın Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler ve Terörizm Araştırmaları Tezli Yüksek Lisans Özel Programının Ders İçeriği”, <https://ebs.aydin.edu.tr/index.iau?Page=Dersicerikleri&BK=366>, Erişim tarihi: 17.02.2019.

“T.C. İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi İktisat Bölümü Müfredatı”, <http://ebs.istanbul.edu.tr/home/dersprogram/?id=1119&yil=2018>, Erişim tarihi: 19.02.2019.

“T.C. İstihbarat Akademisi ve Eğitim Merkezi”, <https://www.mit.gov.tr/isamer.html>, Erişim tarihi: 20.02.2019.

“T.C. Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi Güvenlik Bilimleri Enstitüsü Müfredatı”, http://www.jsga.edu.tr/images/haber/9647040_UGT%20YL%20Ders%20Katalo%C4%9Fu%2024.05.2019.pdf, Erişim tarihi: 19.02.2019.

“T.C. Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi Güvenlik Bilimleri Enstitüsü Ders İçerikleri”, http://www.jsga.edu.tr/images/haber/2469629_UGT%20DERS%20BI%CC%87LGI%CC%87%20FORMLARI-%20Bahar%20D%C3%B6nemi.pdf, Erişim tarihi: 19.02.2019.

“T.C. Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi Güvenlik Bilimleri Enstitüsü Dersleri ve Ders Dağılımı”, http://www.jsga.edu.tr/images/haber/6079838_KAMU%20Y%C3%96NET%C4%B0M%C4%B0%20DERS%20KATALO%C4%9EU%2020.05.2019.pdf, Erişim tarihi: 19.02.2019.

“T.C. Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi Güvenlik Bilimleri Enstitüsü Dersler Konuları”, http://www.jsga.edu.tr/images/haber/1898912_SU%C3%87%20ARA%C5%9ETIRMALARI%20DERS%20KATALO%C4%9EU.pdf, 19.02.2019.

“T.C. Milli Savunma Üniversitesi Alparslan Savunma Bilimleri Enstitüsü 2018-2019 Lisansüstü Öğretim Programları Ders Konu ve Kapsamları”, http://www.kho.edu.tr/akademik/enstitu/enstitu_yeni_sayfa/03_AKADEM%C4%B0K/L%C4%B0SANS%C3%9CST%C3%9C%20%C3%96%C4%9ERET%C4%B0M%20PROGRAMLARI%20DERS%20KONU%20VE%20KAPSAMLARI%202018-2019/Ders%20Konu%20ve%20Kapsamlar%C4%B1.pdf, Erişim tarihi: 02.02.2019.

“T.C. Milli Savunma Üniversitesi Atatürk Stratejik Araştırmalar Enstitüsü 2018-2019 Lisansüstü Öğretim Programları”, https://msu.edu.tr/enstituler/atasaren/ATASAREN_Tanitim_Kitapcigi_2018-2019.pdf, Erişim tarihi: 03.02.2019.

“T.C. Milli Savunma Üniversitesi Barbaros Deniz Bilimleri ve Mühendisliği Enstitüsü Lisansüstü Programları”, <https://www.dho.edu.tr/barbaros/ek2/>

Ek-2_Deniz%20Lojistik%20Y%C3%B6netimi%20Y%C3%BCksek%20Lisans%20Program%C4%B1.pdf, Erişim tarihi: 04.02.2019.

“T.C. Milli Savunma Üniversitesi Kara Harp Okulu Tüm Bölümler 2017-2018 Eğitim-Öğretim Yılı Ders Programı”, <https://msu.edu.tr/tanitim/KHO/KHO.pdf>, Erişim tarihi: 03.02.2019.

“T.C. Polis Akademisi Adli Bilimler Enstitüsü Dersler ve Ders İçerikleri”, <https://abe.pa.edu.tr/dersler-ve-ders-icerikleri.html>, Erişim tarihi: 11.02.2019.

“T.C. Polis Akademisi Güvenlik Bilimleri Enstitüsü Doktora Programları 2018-2019 Eğitim Öğretim Yılı Ders Müfredatı”, <https://gbe.pa.edu.tr/Upload/editor/files/GBE/ders%20icerikleri/DERS%20%C4%B0%C3%87ER%C4%B0KLER-%C4%B0%20GBE%20DOKTORA.pdf>, Erişim tarihi: 11.02.2019.

“T.C. Polis Akademisi Güvenlik Bilimleri Enstitüsü Yüksek Lisans Programları 2018-2019 Eğitim Öğretim Yılı Ders Müfredatı”, <https://gbe.pa.edu.tr/Upload/editor/files/GBE/ders%20icerikleri/DERS%20%C4%B0%C3%87ER%C4%B0KLER-%C4%B0%20GBE.pdf>, Erişim tarihi: 11.02.2019.

“T.C. Üsküdar Üniversitesi Bağımlılık ve Adli Bilimler Enstitüsü Doktora Müfredatı”, <https://cdn.uskudar.edu.tr/uploads/files/2018/11/01/adli-bilimler-doktora-mufredati.pdf>, Erişim tarihi: 17.02.2019.

“T.C. Üsküdar Üniversitesi Bağımlılık ve Adli Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Müfredatı”, https://cdn.uskudar.edu.tr/uploads/files/2018/07/12/suc-onleme-ve-analizi_1.pdf, Erişim tarihi: 17.02.2019.

TANYELİ, C.: “Harb ve Ekonomi İlişkileri”, *Harb Ekonomisi*, Ed. Feridun Ergin, Harb Akademileri Yayınları, İstanbul 1985.

TEZCAN, M.: *Eğitim Sosyolojisi*, 4. Baskı, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları, No: 150, Ankara 1985.

Türk Dil Kurumu (TDK), *Büyük Türkçe Sözlük Eğitim Terimleri Sözlüğü*, www.tdk.gov.tr., Erişim tarihi: 12.05.2016.

“Türk Silahlı Kuvvetleri Harb Akademileri Komutanlığı Stratejik Araştırmalar Enstitüsü Lisansüstü Ders Bilgileri”, http://www.harbak.edu.tr/saren/default.asp?sayfa=3&alt_sayfa=45, Erişim tarihi: 31.12.2015.

YALÇINKAYA, H.: “Savaşın Değişimi ve Savaş Çalışmalarında Farklı Disiplinler”, *Savaş: Farklı Disiplinlerde Yeni Yaklaşımlar*, Ed. Haldun Yalçinkaya, Siyasal Kitabevi, Ankara 2010.

YALÇINKAYA, H.: *Savaş: Uluslararası İlişkilerde Güç Kullanımı*, İmge Kitabevi Yayınları, Ankara 2008.

YILDIRIM, A.: “Disiplinlerarası Öğretim Kavramı ve Programlar Açısından Doğurduğu Sonuçlar”, *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, No: 12, Ankara 1996.

YILMAZ, S.: *21. Yüzyılda Güvenlik ve İstihbarat*, 2. Baskı, Milenyum Yayınları, İstanbul 2007.

ROGOZİNA, D.: *Voyna i Mir v Terminah i Opredeleyniyah, Voennno- Politicheskiy Slovar Pod Obschaey Redaktsiey Dmitriya Rogozina*, Rossiyskoy Federatsii, Moskve 2011.